

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA V ROKU 2001

(Štúdia vypracovaná na požiadanie Európskej hospodárskej komisie OSN)

Bratislava, apríl 2002

ISBN 80-7144-120-1

© Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, Bratislava

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA V ROKU 2001

1. Štúdiá vypracovaná na požiadanie Európskej hospodárskej komisie OSN
2. Vedúci úlohy: Ivan Okáli
3. Autori: Ivan Okáli, Herta Gabrielová, Egon Hlavatý, Karol Morvay, Richard Outrata
4. Technická spolupráca: Iveta Balážová
Ol'ga Blechová
5. Riešiteľské pracovisko: Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV
6. Riaditeľ ústavu: Milan Šikula

Analýza bola vypracovaná na podklade informácií Štatistického úradu SR, Národnej banky Slovenska, Ministerstva financií SR a Zbierky zákonov SR.

OBSAH

1. Celkové hodnotenie hospodárskeho vývoja	7
2. Vývoj produkcie	10
3. Pôsobenie dopytu na výkonnosť hospodárstva	14
4. Cenový vývoj	18
5. Situácia na trhu práce	20
6. Platobná bilancia a zahraničný kapitál	22
6. 1 Platobná bilancia	22
6. 2 Zahraničný kapitál	23
7. Zahraničný obchod	25
8. Finančná a menová politika	29
8. 1 Finančná a rozpočtová politika	29
8. 2 Menová politika	31
9. Výhľad na rok 2002	33
10. Prehľad vybraných legislatívnych a hospodársko-politických opatrení	41

1. Celkové hodnotenie hospodárskeho vývoja

Oživenie hospodárskeho rastu sa v r. 2001 dosiahlo na úrovni triezvych očakávaní v dôsledku dvoch faktorov. Prvým bol na jeseň r. 2001 odštartovaný vstup svetového hospodárstva do recesie a jej retardujúci vplyv na exportné možnosti Slovenska. Druhou - nie menej dôležitou príčinou - stala sa neúplnosť inštitucionálnych a štruktúrnych reforiem potrebných na to, aby slovenská ekonomika lepšie obstála v konkurencii zostrenej po nástupe svetovej recesie.

Nedokončenosť transformácie by nemala zakrývať výsledky, ktoré v nej v r. 2001 Slovensko dosiahlo najmä vďaka svojej príprave na vstup do Európskej únie. Postupu inštitucionálnych a štruktúrnych reforiem prispelo prispôsobovanie právneho poriadku SR k normám platným v krajinách EÚ. Dôležité tu bolo aj vytýčenie priorít hospodárskej politiky SR v spoločnom dokumente slovenskej vlády a Európskej komisie. Pri ich realizácii sa už k svojmu dokončeniu priblížila revitalizácia finančného sektora. Pokročila príprava privatizácie veľkých podnikov v energetike a doprave. Pod tlakom tvrdšieho rozpočtového obmedzenia sa konsolidovalo finančné hospodárenie veľkej časti podnikov. Vpred postúpila aj deregulácia cien. Na druhej strane aj v dôsledku neľahkého dosahovania konsenzu vo vládnej koalícii plnenie radu transformačných úloh zaostáva. Predovšetkým sa ani v r. 2001 nepohla z miesta reforma sociálneho a dôchodkového systému a systému zdravotníctva, ktoré zostávajú ohniskami zhoršovania makroekonomickej rovnováhy. Vážnym problémom je nedostatočný stupeň vymáhateľnosti práva znižujúci skutočné prínosy z uzatvárania kapitol zblížujúcich legislatívu SR a EÚ.

Hlavné línie vývoja hospodárstva v SR v r. 2001 a ich porovnanie s vývojom v predchádzajúcich rokoch načrtávajú údaje tab. 1.

T a b u ľ k a 1

Hlavné ukazovatele hospodárskeho vývoja SR v rr. 1993-2001

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Index HDP ¹ 1989=100	79,4	83,3	88,9	94,4	100,3	104,4	106,3	108,6	112,2
predch. rok = 100	96,3	104,9	106,7	106,2	106,2	104,1	101,9	102,2	103,3
Index priemyselnej produkcie ² 1989 = 100	62,5	66,8	72,3	74,1	75,3	77,9	75,6	82,6	86,5
Index zamestnanosti predch. r. = 100 ³	99,2	98,1	101,7	103,6	99,1	99,7	97,0	98,6	101,0
Miera nezamestnanosti v % ³	12,7	13,7	13,1	11,3	11,8	12,5	16,2	18,6	19,2
Ročná zmena reálnych miezd v n. h. v %	-3,9	3,2	4,0	7,1	6,6	2,7	-3,1	-4,9	0,8
Saldo bežného účtu/HDP v % ⁴	-4,4	4,6	3,6	-10,6	-6,6	-9,7	-5,0	-3,7	-8,8
Miera inflácie v % ⁵	23,2	13,4	9,9	5,8	6,1	6,7	10,5	12,0	7,3
Z toho: miera jadrovej inflácie	6,1	6,0	5,7	4,3
Celkové saldo ŠR/HDP v %	-6,2	-5,2	-1,5	-4,2	-5,4	-2,6	-1,8	-3,1	-4,6
φ úroková miera z úverov v % ⁶	14,4	14,6	13,3	13,4	18,4	19,4	16,9	11,8	9,4
Rentabilita nákladov v nefin. org. v % ⁷	3,2	3,4	4,2	2,8	2,5	0,4	1,4	2,7	5,2
Podiel ziskových nefin. org. na pridanej hodnote všetkých nefin. org. ⁷	.	83,5	80,0	78,7	81,0	74,9	76,1	83,0	88,3 ⁸

¹ V stálych cenách.

² V r. 1998 sa zmenila metodika zisťovania výkonov priemyslu. Od zisťovania výroby tovaru sa prešlo k výpočtu indexu priemyselnej produkcie.

³ Podľa výberového zisťovania pracovných síl, v priemere za obdobie.

⁴ Podľa údajov NBS v platobnej bilancii.

⁵ Podľa spotrebiteľských cien, v priemere za obdobie.

⁶ Z úverov čerpaných z obchodných bánk v priemere za obdobie.

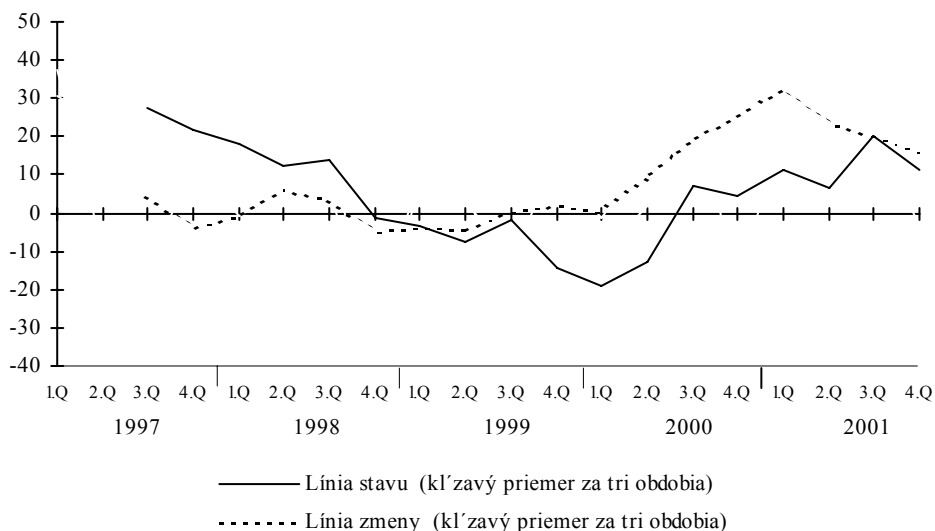
⁷ Nefinančné organizácie s 20 a viac pracovníkmi.

⁸ Za 1.-3. Q.

Údaje tab. 1 vypovedajú, po prvé o tom, že rok 2001 síce prispel k riešeniu problémov, ktoré sa vygenerovali v transformácii ako dedičstvo po centrálne plánovanej ekonomike, no ešte stále v ňom nedošlo k obratu v nepriaznivom vývoji sociálnej situácie obyvateľstva. Hovoria, po druhé o tom, že svetová recesia vplýva (pozri najmä informáciu o vysokej zápornej hodnote pomeru salda bežného účtu k HDP) síce aj na Slovensko, no predbežne (v r. 2001) neprenikla do všetkých stránok a procesov jeho ekonomiky. Napokon, po tretie, zachovanie pomerne dobrých trendov vo vývoji výkonnosti na makro- aj mikroúrovni naznačuje, že po zotavení sa z transformačného šoku už v ekonomike SR prebiehajú niektoré štruktúrne zmeny posilňujúce jej konkurenčnú schopnosť.

Súhrnný pohľad na hospodársky vývoj SR v rr. 1997-2001 dáva graf 1 na základe zhrnutí hodnôt čiastkových ukazovateľov.¹

G r a f 1
Celkové smerovanie hospodárskeho vývoja

V grafe 1 má pohyb línie zmeny zvyčajne časový predstih pred pohybom línie stavu. Línia celkového stavu rovnováhy a rastu dosahuje v grafe 1 najnižšiu úroveň v 1. Q 2000, teda až rok po tom, čo línia zmeny začala stúpať. Pokles línie zmeny, ktorý graf 1 zaznamenáva (zrejme aj v spojitosti s recesiou vo svetovom hospodárstve) od 2. Q 2001, prejaví sa už vo 4. Q v r. 2002 aj v zostupe línie celkového stavu rastu a rovnováhy v slovenskom hospodárstve. Je pravdepodobné, že v prvých 2 až 3 Q 2002 budú tieto vývojové trendy pokračovať.

¹ Trend celkového vývoja ekonomiky sa zisťuje podľa štvrťrokov na základe sumarizácie hodnôt týchto ukazovateľov: medziročné tempo rastu HDP v %, miera nezamestnanosti v %, medziročná miera inflácie v %, pomer salda bilancie bežného účtu k HDP v %, podiel konečnej spotreby štátu z HDP v % a priemerná úroková miera z úverov čerpaných z obchodných bánk v %. Robí sa to v dvoch variantoch. Prvý (línia stavu) vychádza z úrovne hodnôt dosiahnutých v príslušnom štvrťroku. Druhý (línia zmeny) využíva medziročnú zmenu hodnôt ukazovateľov použitých pre vyjadrenie línie stavu. V oboch variantoch sa pôvodne namerané hodnoty ukazovateľov vyjadria podľa ich pomeru k priemeru hodnôt dosiahnutému v celom časovom rade príslušného ukazovateľa v +, alebo - bodoch. Línie grafu spájajú priemer zo súčtu bodov priradených v každom štvrťroku k použitým ukazovateľom.

2. Vývoj produkcie

V roku 2001 sa hrubý domáci produkt zvýšil o 3,3 %, t. j. o 1,1 percentných bodov viac ako v roku 2000. Jeho rast najviac podporil rast pridanej hodnoty v trhových službách a v spracovateľskom priemysle; negatívne naň pôsobil predovšetkým pokles pridanej hodnoty vo výrobe a rozvode elektriny, plynu a vody (znížil rast HDP o 1,3 percentných bodov). Podrobnejšie informácie prezentujeme v tab. 2.

T a b u ľ k a 2

Vývoj HDP podľa odvetví a ich príspevok k rastu HDP (na báze s. c.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	medziročné zmeny v %						príspevok odvetví k rastu HDP v p. b.					
HDP	6,2	6,2	4,1	1,9	2,2	3,3
v tom												
Pôdohospodárstvo	-3,0	5,2	-0,1	8,8	3,1	2,5	-0,2	0,3	0,0	0,4	0,2	0,1
Priemysel	7,5	-0,4	1,0	7,3	2,5	-0,1	2,2	-0,1	0,3	2,0	0,7	0,0
<i>sprac. priemysel</i>	4,8	2,8	5,2	2,9	5,5	5,5	1,2	0,7	1,2	0,7	1,3	1,3
<i>výr. elektr. plynu a vody</i>	22,2	-19,1	-28,4	45,3	-11,2	-43,1	0,9	-0,9	-1,0	1,1	-0,4	-1,3
Stavebníctvo	-1,3	0,1	-5,8	-30,5	-15,0	1,4	-0,1	0,0	-0,4	-1,7	-0,6	0,0
Trhové služby	2,3	9,7	7,5	2,5	5,1	6,5	0,9	3,7	2,9	1,0	2,1	2,7
Netrhové služby	19,1	16,6	-3,9	-0,6	1,5	2,8	2,2	2,2	-0,6	-0,1	0,2	0,4
Ostatné zložky HDP	14,6	2,7	22,0	3,1	-3,5	1,0	1,1	0,2	1,8	0,3	-0,3	0,1

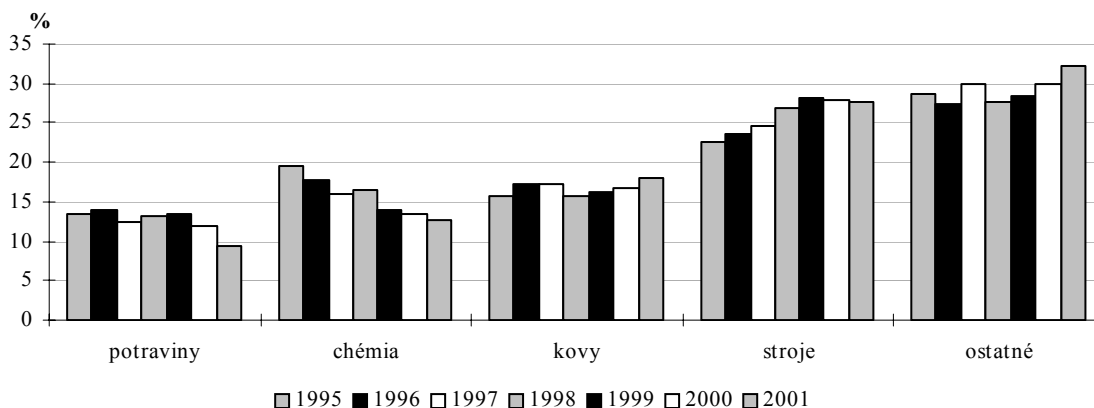
Napriek tomu, že rast pridanej hodnoty dosiahol v spracovateľskom priemysle v ročnom priemere za rok 2001 rovnaké tempo rastu ako v predchádzajúcom roku, vývoj podľa jednotlivých štvrtrokov (17,9 %, 6,5 %, 1,9 % a -3,1 %) naznačuje, že v tomto odvetví ekonomiky, ktoré je najviac konfrontované s vývojom vo vonkajšom prostredí slovenskej ekonomiky, dochádzalo postupne k spomaleniu a v 4. štvrtroku 2001 aj k poklesu tempa rastu pridanej hodnoty.

V jednotlivých odvetviach spracovateľského priemyslu sa pridaná hodnota (v s. c.) v roku 2001 vyvíjala diferencovane. Poklesla vo výrobe potravín (o 16,7 %) a vo výrobe chemických, ropných a gumárenských výrobkov (o 0,9 %). Priaznivo sa vyvíjala vo výrobe kovov a kovových výrobkov (rast o 12,7 %), vo výrobe strojov, elektrických zariadení a dopravných prostriedkov (zvýšenie o 4,7 %) a v ostatných odvetviach spracovateľského priemyslu (rast o 14,1 %).

V dôsledku nerovnomerného vývoja pridanej hodnoty v jednotlivých odvetviach spracovateľského priemyslu sa v jeho štruktúre v posledných rokoch značne oslabila pozícia potravinárskeho a chemického priemyslu. (Pozri graf 2).

G r a f 2

Vývoj štruktúry pridanej hodnoty v odvetviach spracovateľského priemyslu (v %)
(na báze stálych cien)

Poznámky: chémia – výrobky z chémie, z ropy a gumy;
kovy – výroba kovov a kovových výrobkov,
stroje – výroba strojov, elektrických zariadení a dopravných prostriedkov;
ostatné – textilná a odevná výroba, spracovanie kože, spracovanie dreva, výroba papiera, tlač,
výroba nekovových výrobkov, výroba i. n..

Rast HDP sa v roku 2001 dosiahol pri rovnakej – 36,7 % – miere pridanej hodnoty² ako v roku 2000. Vývoj miery pridanej hodnoty pozitívne ovplyvnil jej rast v sektore služieb zo 48,6 % na 49,1 % a v pôdohospodárstve zo 43,5 % na 44,4 %; jej pokles sa zaznamenal v priemysle z 24,6 % na 23,8 % a v stavebníctve z 35,5 % na 34,4%.

V spracovateľskom priemysle sa miera pridanej hodnoty v roku 2001 v porovnaní s rokom 2000 mierne znížila (z 25,2 % na 24,8 %). Na základe údajov prezentovaných v tab. 3, však možno konštatovať, že v skupine odvetví s nízkou mierou pridanej hodnoty (pod 20 %) sa koncentruje iba necelá štvrtina produkcie spracovateľského priemyslu a 28 % jeho vývozu.

² Na báze bežných cien.

T a b u ľ k a 3

Vývoj miery pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle

	Miera prid. hodnoty v %		Podiel na hrubej prod. v %		Podiel na vývoze v %	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Priemyselná výroba spolu	25,2	24,8	100,0	100,0	100,0	100,0
v tom						
odvetvia s mierou PH nad 30 %	31,9	32,1	25,6	25,9	27,3	28,2
odvetvia s mierou PH 20-30 %	27,1	26,1	48,4	50,1	43,0	44,7
odvetvia s mierou PH pod 20 %	14,9	14,4	25,9	24,1	29,6	27,0

Rast *priemyselnej produkcie*³ sa v roku 2001 spomalil na 4,6 % (v roku 2000 rast o 9,2 %, v roku 1999 pokles o 2,4 %); v priebehu roka 2001 sa tempo rastu v priemysle spomaľovalo (okolo 6 % v 1. a 2. štvrťroku, 5 % v 3. štvrťroku a 1,6 % v 4. štvrťroku). Rast priemyselnej produkcie negatívne ovplyvnil pokles v ťažbe nerastných surovín o 2 % a vo výrobe a rozvoze elektriny plynu a vody o 1,9 %.

V spracovateľskom priemysle sa dosiahol 6,3 % rast (10,3 % v roku 2000). Z jednotlivých odvetví spracovateľského priemyslu vysoké tempá rastu (nad 10 %) sa dosiahli vo výrobe elektrických a optických zariadení (34,2 %), vo výrobe inde neklasifikovanej (19,0 %), v spracovaní kože a kožených výrobkov (14,1 %) a vo výrobe výrobkov z gumy a plastov (11,9 %). V dvoch odvetviach spracovateľského priemyslu produkcia poklesla – vo výrobe potravín, nápojov a spracovania tabaku o 2 % a vo výrobe chemikálií, chemických výrobkov a chemických vlákien o 5,7 %. Za pozitívny znak prechodu k stabilným rastovým tendenciám v spracovateľskom priemysle treba považovať zastavenie poklesu počtu zamestnancov (v rokoch 1999 a 2000 ročne o 3 %) a jeho zvýšenie v roku 2001 o 1,7 %.

Stavebná produkcia ani v roku 2001 ešte neprekonalala svoju stagnáciu; oproti roku 2000 sa jej objem v stálych cenách zvýšil iba o 0,8 % (pokles o 0,4 % v roku 2000). Vývoj stavebnej produkcie stále sprevádza pokles počtu zamestnancov (o 2,3 %).

Tržby za predaj *poľnohospodárskych výrobkov* sa v roku 2001 reálne zvýšili o 9,7 %, nominálne až o 18,3 %. Ide o výraznú zmenu oproti roku 2000, kedy tieto reálne klesli a nominálne sotva dosiahli úroveň roku 1999.

³ Posudzovaný na základe štatistiky vybraných výrobkov a indexov očistených o vplyv počtu pracovných dní.

Vývoj *finančných výsledkov podnikov* v roku 2001 v porovnaní s rokmi 1998-2000 charakterizujú údaje v tab. 4.

T a b u ľ k a 4
Finančné výsledky organizácií v rokoch 1998 - 2001

	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
	Hosp. výsledok v mld Sk				Rentabilita výnosov v %			
Nefinančné a finančné organizácie spolu	30,1	73,8	88,0	134,8	1,3	3,0	3,1	4,8
Finančné organizácie	8,4	26,7	8,8	12,8	2,3	6,8	1,8	3,5
Nefinančné organizácie	21,6	47,1	79,2	122,0	1,1	2,3	3,4	5,0
v tom								
organizácie do 19 pracovníkov	16,2	25,6	29,8	35,8	3,8	5,0	6,4	7,1
organizácie s 20 a viac pracovníkmi	5,4	21,6	49,4	86,2	0,4	1,4	2,7	4,4
z toho								
poľnohospodárstvo	-1,6	-2,0	-0,6	0,5	-2,7	-3,7	-1,1	0,9
spracovateľský priemysel	-8,4	5,0	22,2	40,3	-1,4	0,8	2,9	4,8
stavebníctvo	1,2	0,7	1,2	2,6	1,4	1,0	1,5	3,2
služby spolu	3,1	-0,3	14,0	26,8	0,6	0,0	1,9	3,7
z nefinančných org. s 20 a viac prac.								
organizácie, ktoré dosiahli zisk	86,8	75,6	81,3	112,3	9,1	7,0	5,6	7,1
organizácie, ktoré mali stratu	-81,4	-54,1	-32,0	-26,0	-16,4	-10,8	-8,1	-7,2

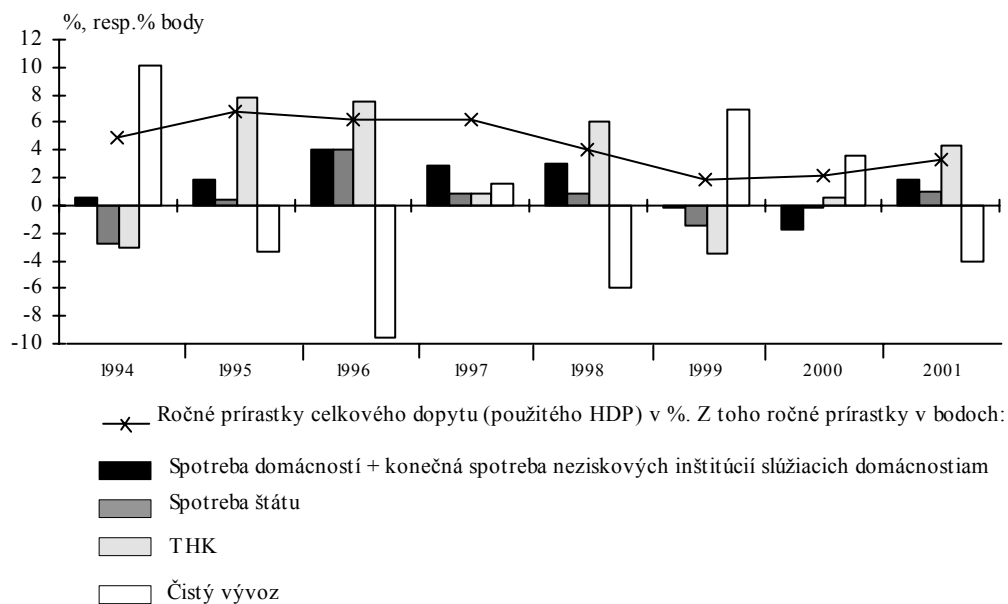
Z hľadiska finančných výsledkov podnikov predstavuje vývoj v roku 2001 ďalší významný krok v ich stabilizácii, ktorý sa vyznačuje niektorými významnými zmenami:

- Zvýšenie hospodárskeho výsledku nefinančných organizácií s 20 a viac pracovníkmi o takmer 37 mld. Sk sa v roku 2001 (na rozdiel od predchádzajúcich dvoch rokov) dosiahol predvážne na základe rastu zisku v ziskových organizáciách (iba 6 mld. Sk pripadá na zníženie straty v stratových organizáciách).
- Celková rentabilita výnosov v nefinančných organizáciách s 20 a viac pracovníkmi sa medziročne zvýšila o 1,7 percentných bodov (z 2,7 % na 4,4 %); o 1,5 percentných bodov v ziskových podnikoch (z 5,6 % na 7,1 %), v ktorých v predchádzajúcich dvoch rokoch klesala.
- V roku 2001 sa ďalej oslabil pozícia stratových podnikov v rámci nefinančných organizácií s 20 a viac pracovníkmi: ich podiel na počte organizácií prvýkrát v priebehu transformácie klesol na 30 %; na výnosoch sa v roku 2001 podieľali 19 % a na pridanej hodnote 16 %.

3. Pôsobenie dopytu na výkonnosť hospodárstva

Rozširovanie dopytu a spolu s ním aj isté zrýchlenie rastu výkonnosti hospodárstva pokračovalo v r. 2001 napriek tomu, že v jeho polovici vstúpila do svetového hospodárstva recesia. V zmenených vonkajších podmienkach sa výrazne zmenila štruktúra dopytu. V rr. 1999 a 2000 sa rast HDP dosahoval len vďaka využívaniu vonkajšieho dopytu. V r. 2001 sa HDP zväčšil o 3,3 % vďaka tomu, že pokles čistého vývozu bol so značným prebytkom kompenzovaný rastom domáceho dopytu. O zmenách štruktúry dopytu informuje podrobnejšie graf 3.

G r a f 3
Ročné zmeny súčastí dopytu v hospodárstve SR

¹ Vr. štatistickej diskrepancie zarátanej prostredníctvom zmeny stavu zásob do tvorby hrubého kapitálu.

Graf 3 poukazuje nielen na zhodný trend vývoja vnútorného dopytu v rr. 1999 a 2000, ale aj na jeho štruktúrne odlišnosti. V r. 1999 sa stabilizačné opatrenia zamerané na zlepšenie stavu makrorovnováhy prejavili najmä na poklese dopytu vychádzajúceho z verejného sektora. To sa vzťahuje nielen na zmenšenie spotreby štátu (oproti r. 1998 sa zmenšila o 6,9 %), ale tiež na pokles tvorby hrubého kapitálu, ktorý bol vyvolaný

predovšetkým obmedzovaním verejných objednávok (v porovnaní s r. 1998 sa obstarané investície zmenšili v súkromnom sektore o 3,7 %, kým vo verejnom sektore až o 25,5 %). V r. 2000 sa vplyv stabilizačných opatrení a ťažisko poklesu domáceho dopytu prenáša do obmedzovania spotreby domácností.

Zásadný obrat vo vývoji všetkých zložiek dopytu znázornených v grafe 3 nastáva v r. 2001. Každá súčasť domáceho dopytu sa v ňom zväčšuje a čistý vývoz sa zmenšuje. Zmeny, ktoré nastali vo vývoji hlavných súčastí domáceho dopytu v rr. 2000 a 2001 sú také náhle a významné, že ich treba podrobnejšie vysvetliť. Vo vzťahu k dopytu domácností sa o to usiluje tab. 5.

T a b u ľ k a 5

Vplyv faktorov formujúcich spotrebu domácností na jej ročné prírastky v bodoch¹

	Na prírastky spotreby domácností v bežných cenách		Na prírastky spotreby domácností deflované jej cenovým indexom	
	2000	2001	2000	2001
Bežné príjmy spolu	9,7	12,1	-6,9	3,6
Z toho: odmeny zamestnancov	4,2	7,2	-4,3	2,8
hrubý zmiešaný dôchodok	4,7	4,9	0,6	2,7
sociálne dávky	1,4	1,1	-1,2	-0,2
dôchodky z majetku				
príjmové	-1,5	-1,6	-2,3	-1,9
ostatné bežné transfery				
príjmové	0,9	0,5	0,3	0,2
Bežné výdavky spolu	-0,4	-3,7	3,6	-1,6
Z toho: dane a sociálne príspevky	0,0	-2,9	3,2	-1,2
ostatné bežné výdavky	-0,4	-0,8	0,3	-0,4
Hrubý disponibilný dôchodok	9,3	8,4	-3,3	2,0
Hrubé úspory domácností ²	-1,7	1,6	-0,1	2,0
Prírastky konečnej spotreby domácností v %	7,6	9,7	-3,4	4,0

¹ Vlastné prepočty podľa údajov ŠÚ SR.

² Záporná hodnota vplyvu hrubých úspor domácností vyjadruje ich prírastok znižujúci prírastky konečnej spotreby domácností; kladná hodnota prírastku úspor je výrazom poklesu úspor zväčšujúceho prírastky konečnej spotreby domácností.

Informácie tab. 5 poukazujú na to, že zásadne odlišný vývoj konečnej spotreby domácností v ostatných dvoch rokoch (v stálych cenách vyjadrený pokles spotreby domácností o 3,4 % v r. 2000 vystriedal v r. 2001 jej vzrast o 4,0 %) zapríčinili viaceré faktory. Reálne zmenšenie spotreby domácností spôsobil v r. 2000 predovšetkým pokles odmien zamestnancov. Zníženie dane z príjmov a príslušné obmedzenie bežných výdavkov domácností kompenzovalo pokles odmien zamestnancov (a jeho prenos do bežných príjmov) iba čiastočne.

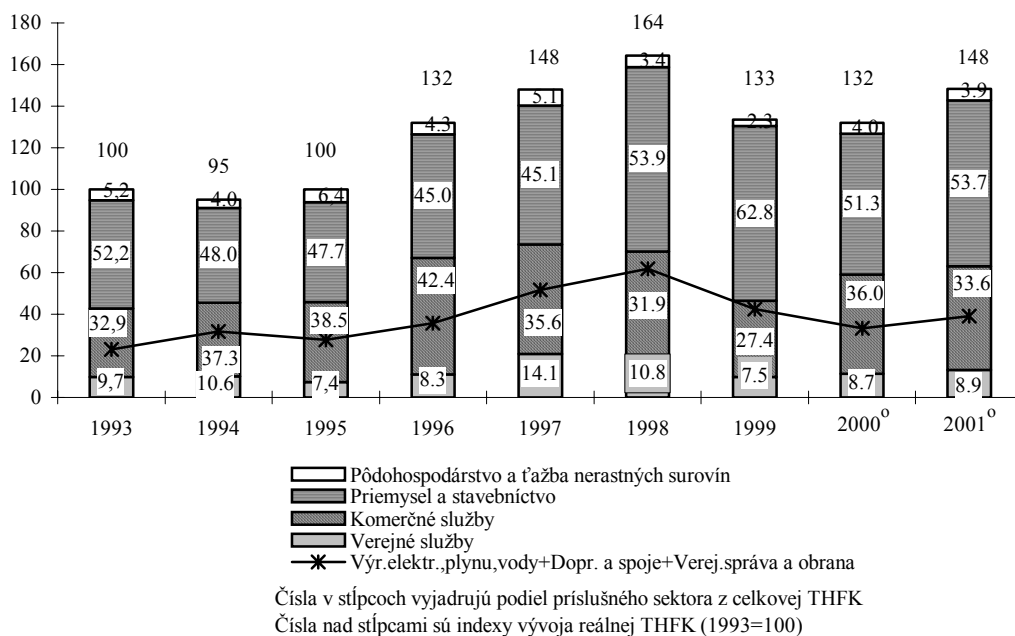
V r. 2001 sa (na rozdiel od r. 2000) nielen nominálne, ale aj reálne príjmy domácností zväčšujú vďaka vzrastu odmien zamestnancov aj hrubého zmiešaného dôchodku (dôchodku samostatne zárobkových osôb). Rast bežných výdavkov síce takmer polovicu z prírastku bežných príjmov eliminoval, no zmenšenie hrubých úspor, resp. jeho použitie na spotrebu napomohlo k výslednému až 4,0 % zväčšeniu objemu konečnej spotreby domácností v r. 2001.

Na zistených výsledkoch vývoja spotreby domácností sa v značnej miere podieľali mimoriadne faktory. V r. 2000 to bol vplyv zníženia sadzieb dane z príjmov pre fyzické osoby a v r. 2001 vplyv zníženého sklonu k úsporám domácností a vyplatenie štátnych dlhopisov obyvateľstvu.

Na pomerne priaznivých výsledkoch hospodárskeho rastu v r. 2001 mal (pozri graf 3) značný podiel vzostup investičného dopytu (tvorby hrubého kapitálu a najmä tvorby hrubého fixného kapitálu). Zmeny tvorby hrubého fixného kapitálu (THFK) znázorňuje graf 4.

G r a f 4

Vývoj tvorby hrubého fixného kapitálu a jeho sektorovej štruktúry

^o Odhad.

Medziročná zmena THFK, ktorá za ostatných päť rokov dosiahla najvyššiu úroveň (rovnala sa v r. 1997 12,0 %; v r. 1998 11,0 %; v r. 1999 -18,8 %; v r. 2000

-0,7 % a v 1.-3. Q r. 2001 15,0 %), zvýšila hodnotu indexu reálnej THFK v r. 2001 na úroveň dosiahnutú v r. 1997, no ešte stále zaostávajúcu za výsledkom r. 1998. Štruktúra THFK (najmä v porovnaní s rr. 1997 a 1998) v r. 2001 nadväzuje na výsledky r. 2000 v zachovaní zníženého podielu verejných služieb a pomerne vysokého (najmä oproti rr. 1994-1997) podielu priemyslu a stavebníctva. Úhrnný podiel investícií do technickej a správnej infraštruktúry a obrany sa síce v r. 2001 mierne zvýšil (z 25,2 % r. 2000 na 26,3 % v 1.-3. Q 2001), zostal však oveľa nižší, než v r. 1997 (35,0 %) a v r. 1998 (37,7 %).

O tom, ako bol vplyv zmien v rozsahu investičného dopytu na hospodársky rast dopĺňovaný vplyvom kvality investičných statkov na trend náročnosti produkcie na použitie vecného kapitálu vypovedá tab. 6.

T a b u ľ k a 6
Vývoj kapitálovej náročnosti jednotky HDP¹

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Národné hospodárstvo	1,95	1,93	1,88	1,93	1,91	1,98 ^o
V ňom: pôdohospodárstvo	4,00	3,81	3,78	3,36	3,25 ^o	3,00 ^o
priemyselná výroba	1,52	1,46	1,46	1,47	1,39 ^o	1,37 ^o
výroba a rozvod elektri- ny, plynu a vody	4,88	5,25	6,93	6,49	6,29 ^o	8,63 ^o
komerčné služby	1,44	1,42	1,41	1,47	1,40 ^o	1,32 ^o

¹ Pomer čistej zásoby investičného majetku (ČZIM) k HDP. ČZIM v r. t bola určená ako ČZIM k 31. 12. roku t-1 vynásobená polovičným medziročným prírastkom cien THFK v roku t.

^o Odhad.

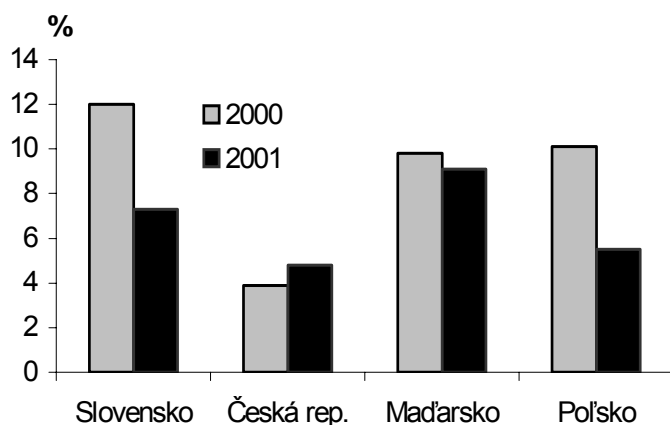
Informácie o pomernej stabilite kapitálovej náročnosti na tvorbu HDP v celom národnom hospodárstve vznikli ako priemerné štatistické veličiny odlišných vývojových trendov na jednotlivých úsekoch ekonomiky. Veľmi nepriaznivý vývoj kapitálovej náročnosti v energetickom sektore bol až do r. 2000 plne, resp. s istým prebytkom, kompenzovaný jej pozitívnym vývojom v pôdohospodárstve, spracovateľskom priemysle a komerčných službách. V r. 2001 už ďalšie prudké zvýšenie kapitálovej náročnosti tvorby HDP vo výrobe a rozvoze elektriny, plynu a vody nad opačnými trendmi v iných odvetviach prevážilo a spôsobilo vzrast kapitálovej náročnosti tvorby HDP v národohospodárskom meradle.

4. Cenový vývoj

Po prechodnom, čiastočne aj administratívnymi úpravami vyvolanom zvýšení miery inflácie v rr. 1999 (10,6 %) a 2000 (12,0 %) bola priemerná miera inflácie v r. 2001 na úrovni 7,3 %. Vrátila sa teda približne na úroveň dosiahnutú v r. 1998, pred spustením makroekonomického stabilizačného programu. Kým v r. 2000 bola najvyššia miera inflácie spomedzi krajín V4 práve na Slovensku, v r. 2001 bola zaznamenaná najvyššia miera inflácie v Maďarsku, za ním nasleduje Slovensko, Poľsko a najnižšiu mieru inflácie zaznamenali v Českej republike (graf 5).

Obnovený rast domáceho dopytu nemal výraznejšie proinflačné pôsobenie. Vývoj miery inflácie bol aj v r. 2001 ovplyvnený zámernými opatreniami vlády (úpravami regulovaných cien- pozri rast cenovej hladiny na začiatku roka v grafe 6). Pôsobili naň však aj faktory nezávislé od vládnej politiky, najmä výkyvy cien nespracovaných potravín (hlavne zeleniny), alebo oproti predchádzajúcemu roku priaznivejší vývoj cien tekutých palív. Tlmiaci efekt na rast maloobchodných cien malo aj posilnenie konkurencie v maloobchode (vstup nových subjektov prevádzkujúcich veľkoplošné nákupné centrá).

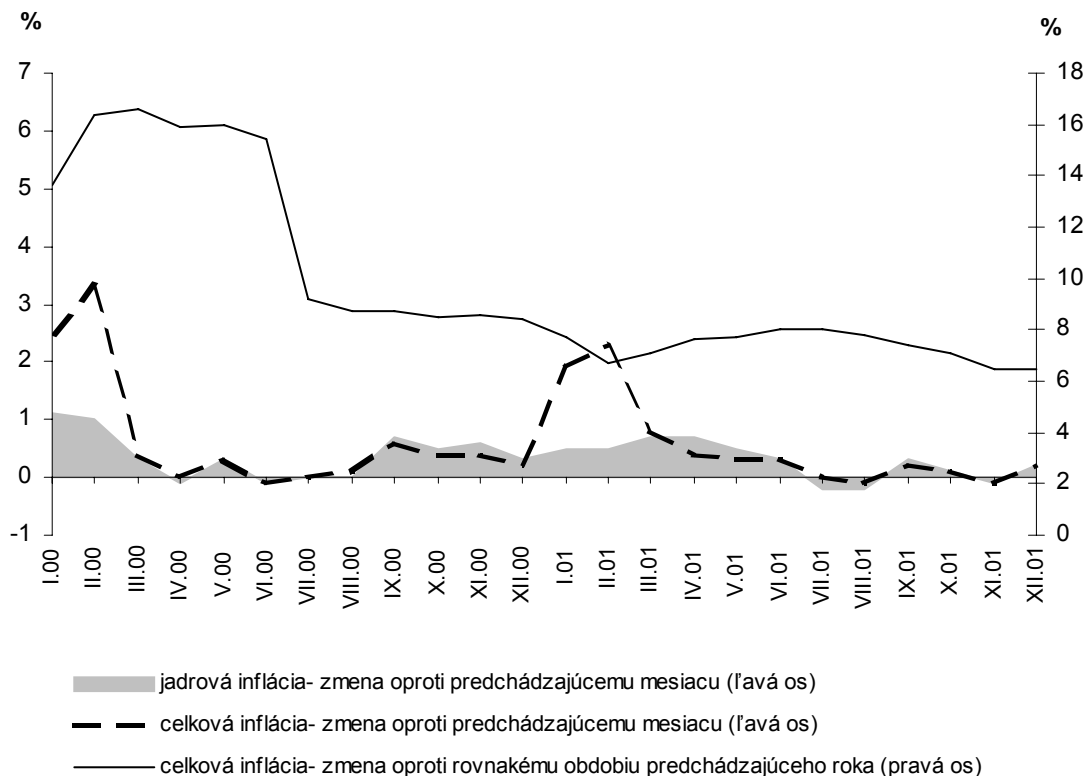
G r a f 5
Porovnanie priemernej miery inflácie v krajinách V4

Neobvyklým javom bol v r. 2001 rýchlejší rast cien poľnohospodárskych výrobkov (7,8 %) než rast cien produkcie v iných odvetviach (ceny priemyselných výrobcov

sa v r. 2001 zvýšili o 6,5 %, ceny stavebných prác narástli o 6,8 %⁴). Vývoj v r. 2001 tak pomohol zmierniť permanentne sa roztvárajúce nožnice medzi cenami poľnohospodárskych výrobkov a ostatnými cenami, ktoré prispievali k nepriaznivej finančnej situácii sektora poľnohospodárstva.

G r a f 6
Vývoj spotrebiteľských cien

Vývoj cien komodít zahraničného obchodu nebol pre domácu ekonomiku priaznivý. Značný rozdiel medzi deflátorom exportu (5,4 %) a deflátorom importu (8,4 %) spôsobil, že cenový vývoj mal značný podiel na radikálnom zhoršení výsledkov zahraničnoobchodnej výmeny⁵. Cenový faktor mal 37 - percentný podiel na medziročnom zhoršení výsledku čistého exportu (čistý export vyjadrený ako % z HDP sa zhoršil o 6,2 percentuálnych bodov, z toho faktor zmeny reálnych objemov exportu a importu

⁴ V r. 2000 vzrástli ceny poľnohospodárskych výrobkov o 7,2 %, ceny priemyselných výrobcov o 9,8 % a ceny stavebných prác o 9,0 %.

⁵ Kým negatívne saldo čistého exportu dosahovalo iba -4,2 % HDP v stálych cenách roku 1995, tak v bežných cenách to bolo až -8,7 % HDP.

vysvetľuje zhoršenie o 3,9 percentuálnych bodov, faktor zmeny cien vývozu a dovozu vysvetľuje zhoršenie o zvyšných 2,3 percentuálnych bodov).

Podľa analýz OECD bolo Slovensko v r. 2001 krajinou s najnižšou komparatívnou cenovou hladinou z krajín V4 (aj zo všetkých štátov OECD). Cenová hladina v SR dosahovala na konci r. 2001 asi 86 % cenovej hladiny v Českej republike, 79 % cenovej hladiny v Maďarsku a 65 % cenovej hladiny v Poľsku (a 41-42 % výšky cenovej hladiny Rakúska a Nemecka).

5. Situácia na trhu práce

Charakteristickou črtou pre vývoj na trhu práce v r. 2001 bolo obnovenie rastu počtu zamestnaných (po jeho poklese v rokoch 1997-2000) pri súčasnom raste počtu nezamestnaných. Súbežne s medziročným rastom počtu zamestnaných o 1,0 % (podľa výberového zisťovania) miera nezamestnanosti dosiahla 19,2 %⁶ (oproti 18,8 % v rovnakom období predchádzajúceho roka). Výrazne teda rástol počet pracovných síl (ponuky na trhu práce)⁷.

Pokles počtu pracovníkov bol prevažujúcou príčinou nárastu miery nezamestnanosti (po r. 1998) iba v r. 1999. V r. 2000 význam tohto faktora klesal, a v r. 2001 už nebol prítomný. Podľa informácií prezentovaných v tab. 7 je nepopierateľné, že na najvýraznejšom medziročnom náraste miery nezamestnanosti (v r. 1999 o 3,7 percentuálneho bodu - z 12,5 % na 16,2 %) sa v prevažnej miere (2,5 bodmi) podieľal pokles počtu pracujúcich osôb, čo by sme s istou dávkou zjednodušenia mohli nazvať dôsledkom prepúšťania. V ďalšom období je však väčšia časť nárastu miery nezamestnanosti spôsobená vzrastom objemu pracovnej sily. V r. 2001 už bol nárast miery nezamestnanosti o 0,6 bodov spôsobený výlučne nárastom počtu pracovných síl (teda rastom ponuky na trhu práce).

⁶ Na začiatku r. 2001 bol zaznamenaný výrazný nárast miery nezamestnanosti (v januári 19,7 % podľa počtu registrovaných disponibilných nezamestnaných). Bolo to spôsobené opätovným zaradením osôb, ktoré sa zúčastňovali verejnoprospešných prác, do evidencie nezamestnaných. Počet nezamestnaných pripadajúcich na jedno voľné miesto dosahoval vtedy rekordnú hodnotu až na úrovni okolo 80 (pre porovnanie, na prelome rokov 2001 a 2002 to bolo približne 50).

⁷ Medziročný nárast počtu zamestnaných bol v r. 2001 o 22 tisíc, počtu nezamestnaných o 22,8 tisíca. Celkový rast pracovnej sily teda činil 44,8 tisíc osôb. Pre porovnanie, v r. 2000 bol zaznamenaný prírastok pracovnej sily vo výške 38 tisíc osôb, v r. 1999 33 tisíc, v r. 1998 12 tisíc. Demografický faktor teda v rr. 1999-2001 značne komplikoval situáciu na trhu práce, ale význam tohto faktora bude už v blízkej budúcnosti klesať.

T a b u ľ k a 7

Faktory zvyšovania miery nezamestnanosti (v percent. bodoch)

Názov faktora	1999	2000	2001
Zmena miery nezamestnanosti spôsobená prírastkom počtu pracovných síl	1,2	1,3	1,2
Zmena miery nezamestnanosti spôsobená znížením počtu pracujúcich (prepúšťanie)	2,5	1,1	-0,6
Medziročná zmena miery nezamestnanosti spolu	3,7	2,4	0,6

Prameň: vlastné výpočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

Vo vývoji zamestnanosti výraznejšiu dynamiku rastu zaznamenal počet podnikajúcich osôb, ktorých počet vzrástol o 6,5 %, kým počet zamestnancov vzrástol iba o 0,6 %. Znamená to žiaduci štruktúrny posun smerom k samozamestnávaniu. Inou pozitívnu štruktúrnou charakteristikou rastu zamestnanosti je fakt, že dynamizujúcou zložkou rastu celkovej zamestnanosti bol rast počtu zamestnaných v súkromnom sektore, kde priemerný evidenčný počet zamestnancov stúpol o 4,2 % (tab. 8).

T a b u ľ k a 8

Vývoj celkovej zamestnanosti a zamestnanosti v súkromnom sektore^{1,2}

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Index počtu zamestnancov súkromného sektora	106,8	106,2	102,5	99,0	100,6	104,2
Index celkového počtu zamestnancov	100,8	100,2	99,6	97,8	99,4	101,5

¹ Údaj o raste celkovej zamestnanosti sa nezhoduje s údajom uvedeným na inom mieste v texte, pretože ide o odlišnú metodiku zisťovania. Údaje v tejto tabuľke pochádzajú zo štvrťročného štatistického výkazníctva.

² Rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100.

Slovensko zaznamenalo nesporne najvyššiu mieru nezamestnanosti z krajín V4. V ostatných krajinách V4 je vývoj na trhu práce výrazne diferencovaný. Najnižšiu mieru nezamestnanosti (v 1.-3. štvrťroku 2001) zaznamenalo Maďarsko⁸ (5,7%), nasledované Českom (8,2%). S vážnymi problémami sa stretáva Poľsko (18,2%) a Slovensko.

⁸ Podotýkame, že kým Maďarsko, najúspešnejšie v porovnaní miery nezamestnanosti, prekonávalo jadro svojich problémov s nezamestnanosťou ešte počas reštrukturalizácie podnikov v rr. 1991-1994, v podmienkach SR reštrukturalizácia mikrosféry prebiehala súčasne s makroekonomickou stabilizačnou operáciou, resp. po nej, čo vyvoláva aj zvýšenie miery nezamestnanosti. Okrem toho miera ekonomickej aktivity je na Slovensku o viac ako 10 percentuálnych bodov vyššia (69,1 % v SR oproti 58,9 % v MR).

Reálna mzda sa po výraznom poklese v rr. 1999 (-3,1%) a 2000 (-4,9 %) v r. 2001 zvýšila o 0,8 %. Bolo to spôsobené jednak miernym zrýchlením rastu nominálnej mzdy (8,2 % v r. 2001), ale hlavne výrazným poklesom tempa rastu spotrebiteľských cien. Priemerná mesačná mzda dosiahla v r. 2001 hodnotu 12 365 Sk. Po prepočte oficiálnym výmenným kurzom zostala najnižšia v skupine štátov V4⁹.

Prvoradým problémom trhu práce bola aj naďalej nedostatočná tvorba pracovných miest. Na tento prioritný problém nadväzovali ďalšie, tiež dlhodobé pôsobiace, ako rigidita trhu práce, demotivačné pôsobenie sociálnych dávok, ako aj pretrvávajúca neochota časti obyvateľstva preberať na seba zodpovednosť za svoje ekonomické postavenie (kultúra závislosti). Napriek tomu, že fungovanie trhu práce je na Slovensku výrazne obmedzené, boli v r. 2001 navrhnuté a prijaté kľúčové legislatívne opatrenia (Zákoník práce, Zákon o verejnej službe, obe s účinnosťou od 1. 4. 2002) vyúsťujúce do možného ďalšieho obmedzenia funkčnosti trhu práce.

6. Platobná bilancia a zahraničný kapitál

6.1 Platobná bilancia

Vo vývoji platobnej bilancie došlo v roku 2001 k výraznému obratu. Oproti pozitívnym tendenciám, ktoré sa začali črtáť v rokoch 1999-2000, kedy sa znižoval deficit jej bežného účtu a prísunom zahraničných investícií zvyšoval jej kapitálový a finančný účet i aktívum celej bilancie, v priebehu roka 2001 rastúci deficit bežného účtu začal ohrozovať vyrovnanosť platobnej bilancie (tab. 9).

Výsledky platobnej bilancie SR sa v r. 2001 v porovnaní s predchádzajúcim rokom značne zhoršili. Bol to dôsledok nepriaznivého vývoja bežného účtu a v jeho rámci vplyv zhoršenia výsledkov obchodnej bilancie. Zatiaľ čo prebytok kapitálového a finančného účtu v r. 2000 už svojou polovicou vyrovnal schodky bežného účtu, v r. 2001 aktívum kapitálového a finančného účtu na vyrovnanie schodku bežného účtu samé nestačilo.

⁹ Ak sa do porovnania výšky miezd zakomponuje aj rozdielnosť komparatívnych cenových hladín (pozri časť Cenový vývoj), stanú sa rozdiely v priemernej výške miezd štátov V4 relatívne malé. Aj v tomto prípade má však najnižšiu hodnotu kúpna sila mzdy na Slovensku.

Rast devízových rezerv NBS v r. 2001 predstavoval len 19,5 % ich zväčšenia dosiahnutého v r. 1999, resp. 15,2 % ich nárastu z r. 2000.

T a b u ľ k a 9

Vývoj platobnej bilancie v rokoch 1997-2001 (v mil. USD)

	1997 ¹	1998 ²	1999 ³	2000 ⁴	2001 ⁵
Obchodná bilancia	-1 471	-2 189	-1 103	-916,8	-2 134,7
Bilancia služieb	75	19	149	439,4	479,5
Príjmová bilancia	-121	200	-128	-235,5	-100,7
Bežný účet platobnej bilancie	-1 343	-1 970	-1 083	-713,0	-1 755,9
Kapitálový a finančný účet	1 684	1 728	1 823	1 413,0	1 719,0
Ostatné nezačlenené položky	-295	-288	-19	120,2	180,2
Celková bilancia	46	-530	721	923,7	143,4

¹ Použitý kurz 33,616 Sk/USD.

² Použitý kurz 36,913 Sk/USD.

³ Použitý kurz 41,417 Sk/USD.

⁴ Použitý kurz 46,200 Sk/USD.

⁵ Použitý kurz 48,347 Sk/USD.

6.2 Zahraničný kapitál

Zatiaľ čo v roku 2000 celkové kapitálové a finančné zdroje takmer dvojnásobne prevýšili deficit bežného účtu, v roku 2001 prebytok kapitálového a finančného účtu ani nepokryl deficit bežného účtu (98 %). Ovplynili to zmeny vo všetkých rozhodujúcich formách zahraničných investícií, ako je zrejme z nasledujúcej tab. 10.

Prílev priamych zahraničných investícií v roku 2001 klesol na 60 % r. 2000. Značný podiel (až 52 %) na príleve PZI majú privatizačné príjmy, a to najmä v bankovom sektore, do ktorého plynulo až 61 % celkového prírastku nových PZI. Zvyšok týchto investícií smeroval do výroby potravín a nápojov a výroby chemikálií (15 %), ďalej do veľkoobchodu a maloobchodu (13 %) a do dopravy a spojov (5 %). Napriek investičným stimulom a členstvu SR v OECD aj v r. 2001 pretrváva slabá orientácia najmä strategických zahraničných investorov do sofistikovaných odvetví slovenského spracovateľského priemyslu s perspektívou rastu pridanej hodnoty, rozvinutia medzinárodnej výrobnjej kooperácie a zvýšenia ponuky na uspokojovanie rastúceho domáceho dopytu po spotrebných a investičných tovaroch.

T a b u ľ k a 10
Vývoj zahraničných investícií v SR

Položka	2000		2001	
	mld Sk	mil. USD	mld Sk	mil. USD
Čisté PZI	95,1	2 058,1	70,6	1 460,3
prílev ¹	91,3	1 976,5	57,0	1 179,1
odlev ¹	-0,6	-11,9	-2,0	-42,0
Čisté portfóliové investície	36,4	818,9	-10,5	-217,2
prílev	45,6	1 019,3	13,9	287,3
odlev	-9,3	-200,4	-24,4	-504,5
Čisté ostatné dlhodobé investície	23,9	-505,1	-10,6	-221,1
prílev	-20,3	-426,3	-10,1	-210,9
odlev	-3,6	-78,8	-0,5	-10,2
Zahraničné investície celkom	155,4	2 371,9	49,5	1 022,0
prílev	116,6	2 569,5	60,8	1 255,5
odlev	-13,5	-291,1	-26,9	-556,7

¹ Majetková účasť + reinvestovaný zisk.

Prameň: Menový prehľad NBS, február, 2002.

Vzhľadom na údaje uvedené v tab. 11 nemožno očakávať, že podiel priamych zahraničných investícií na obyvateľa ako ukazovateľ, ktorý všeobecne do značnej miery koreluje s konvergenčnými tendenciami ekonomickej úrovne, sa v r. 2001 podstatne zmení.

T a b u ľ k a 11
PZI na obyvateľa vo vybraných kandidátskych krajinách ku koncu roka 2000

Krajina	PZI na obyvateľa v USD
Slovenská republika	660
ČR	2 053
Maďarsko	1 872
Poľsko	1 050 ¹
Slovinsko	1 411

¹ Odhad.

Prameň: vlastné výpočty na základe CESTAT (1995 - 2000).

Rozhodujúcimi *investormi* v SR v r. 2001 boli Rakúsko (44 %) predovšetkým zásluhou investovania do bankovej sféry, ďalej Holandsko (12,5 %) vďaka orientácii jeho investícií do podnikovej sféry, Veľká Británia (11,4 %) s ich rovnovážnym rozdeľením medzi bankovú a podnikovú sféru a Nemecko (9,9 %) s prevahou prílevu PZI do podnikovej sféry.

Z *teritoriálneho* hľadiska PZI smerovali v rozhodujúcej miere do Bratislavského kraja (celkove 81,6 %, z investícií do bankovej sféry 100 % a z investícií do podnikovej sféry 52,2 %), do Banskobystrického kraja 9,2 % (z investícií do podnikovej sféry 24 %) a Nitrianskeho kraja 7,0 % (z investícií do podnikovej sféry 18 %).

Podstatný pokles oproti r. 2000 zaznamenali aj *portfóliové investície*. Na jednej strane vo významne nižšej miere prevýšili nákupy tuzemských cenných papierov cudzincami ich predaj (o 32 mld Sk) a naopak vo významne väčšej miere prevýšili nákupy zahraničných cenných papierov domácimi subjektami ich predaj (o 10,5 mld Sk).

Pokles zaznamenali aj *ostatné dlhodobé investície* (úvery a pôžičky). Vzhľadom na to, že ide o kľúčovú položku ovplyvňujúcu celkovú zadlženosť, jej vývoj v r. 2001 možno hodnotiť pozitívne. Pozitívnym javom je najmä to, že dlžníci preukazujú schopnosť investičné pôžičky splácať, zrejme vďaka ich zlepšujúcej sa finančnej situácii. Slabou stránkou vývoja tejto položky bolo, že pôžičky čerpali hlavne obchodné organizácie (veľkoobchod a maloobchod - až 37 %), zatiaľ čo priemysel sa na nich podieľal iba 11 %.

7. Zahraničný obchod

Po relatívne priaznivom vývoji zahraničného obchodu Slovenska v r. 1999 a najmä v r. 2000 nastala v r. 2001 výrazná zmena (pozri tab. 12). V uplynulom roku nominálne rástol dovoz oveľa rýchlejšie (index 120,9) ako vývoz (111,3) pričom oproti r. 2000 tempo rastu vývozu pokleslo viac ako tempo rastu dovozu. Už v júli deficit zahraničného obchodu prekročil celoročnú hodnotu z r. 2000 a do konca r. 2001 sa zvýšil na dvojnásobok úrovne r. 2000, jeho podiel z HDP sa priblížil k najvyššej hodnote 11,6 % z r. 1998.

Vývoj zahraničnoobchodných relácií Slovenska ovplyvnili viaceré faktory. Na strane vývozu sa prejavil najmä nižší dopyt v krajinách EÚ, kam smeruje podstatná časť vývozu SR. Spomalenie hospodárskeho rastu európskych ekonomík (v r. 2001 tu rast HDP sotva dosiahol 1 %), bolo pod vplyvom recesie v USA badateľnejšie v druhom polroku 2001.

T a b u ľ k a 12

Základné ukazovatele vývoja zahraničného obchodu SR

Ukazovateľ	1998	1999	2000	2001
Vývoz , FCO, mld Sk, b. c.	377,8	423,7	548,5	610,7
Ročná zmena, b. c., %	+16,6	+12,1	+29,5	+11,3
Dovoz , OP, mld Sk, b. c.	460,7	468,9	590,3	713,9
Ročná zmena, b. c., %	+16,9	+1,8	+25,9	+20,9
Saldo , mld Sk	-82,9	-45,2	-41,7	-103,2
Saldo/HDP, %	-11,6	-5,5	-4,7	-10,7 ¹
Exportná výkonnosť, % HDP	52,7	52,0	61,8	63,1 ¹
Dovozná náročnosť, % HDP	64,2	57,5	66,6	73,8 ¹

¹ Prepočítané na najnovší odhad celoročného HDP.

Prameň: Štatistika zahraničného obchodu za rok 1998, 1999 a 2000, ŠÚ SR; internetová stránka ŠÚ SR
- zahraničný obchod 2001; vlastné výpočty.

Nepriaznivé dôsledky nižšieho rastu ekonomiky EÚ na pokles vývozu do tohto teritória bol zaznamenaný u spotrebných (dlhodobých aj krátkodobých) tovarov a nerastných palív, kde sa ukazuje väzba na pokles dynamiky konečnej spotreby v EÚ. U tovarov surovínovo-polovýrobného charakteru, ktoré stále tvoria významný podiel na exporte SR (okolo 36 %), je zasa zreteľná väzba na znížený rozsah výrobných procesov v rámci EÚ. Poklesom rastu ekonomiky v krajinách EÚ bol najmenej zasiahnutý vývoz tovarov investičného charakteru (bez cestných vozidiel), ktorý v bežných cenách vzrástol rovnakým tempom ako v r. 2000.

Na strane dovozu v prvom rade pôsobila zvýšená dynamika rastu ekonomiky SR (z 2,2 % v r. 2000 na 3,3 % v r. 2001) vyšším reálnym rastom spotreby domácností (o 4,0 %), spotreby štátnej správy (o 5,2 %) a predovšetkým investičného dopytu, resp. tvorby hrubého fixného kapitálu o 11,6 %.

Zvýšená spotreba domácností spôsobila nadpriemerný rast dovozu spotrebných tovarov vr. osobných automobilov a ďalších tovarov dlhodobej spotreby (v bežných cenách o 25 %). Treba povedať, že v podmienkach, keď domáca ponuka dostatočne nepokrýva diverzifikovaný dopyt po finálnych spotrebných tovaroch a ten je preto odkázaný väčšinou na dovoz, intenzívna výstavba obchodných centier v r. 2001 a ich uprednostňovanie dovážaného tovaru pred domácim tiež viedli k vyššiemu rastu dovozu.

Rovnako aj mimoriadne dynamický rast dovozu investičných výrobkov (najviac zo všetkých skupín tovarov - 28,6 %) súvisí s nedostatočným pokrytím potrieb vnútorného

investičného dopytu, hoci uvedený nárast dovozu investičných výrobkov vo forme moderných technologických zariadení môže vytvárať predpoklady pre budúci dynamický rast ekonomiky.

Rast dovozu v r. 2001 (na rozdiel od r. 2000) zmierňoval priaznivý vývoj cien ropy a surovín na svetovom trhu. Cena ropy sa v r. 2001 pohybovala zhruba na úrovni 25 \$ za barel a tak poklesla cca o 8 %. Rovnako poklesli ceny neropných komodít v priemere o 3,4 %.

V podstate neutrálne sa správal voči vývoju zahraničného obchodu SR v r. 2001 vývoj nominálneho aj reálneho kurzu koruny (REER). Nominálny kurz bol stabilizovaný a jeho reálne zhodnocovanie po zvýšení v I. štvrtroku bolo v ostatných štvrtrokoch v podstate nulové. V I. štvrtroku to čiastočne spolupôsobilo na pokles dynamiky vývozu (nie však na rast dovozu), v ďalšom období sa však vývoz aj dovoz vyvíjali nezávisle na vývoji reálneho efektívneho kurzu (graf 7).

Pokiaľ ide o *teritoriálnu* štruktúru zahraničného obchodu SR, jej vývoj v r. 2001 je zrejмый z tab. 13.

T a b u ľ k a 13
Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu SR

Krajina - zoskupenie	2000			2001		
	Podiel v %		Saldo v mld Sk	Podiel v %		Saldo v mld Sk
	Vývoz	Dovoz		Vývoz	Dovoz	
Spolu	100,0	100,0	-41,7	100,0	100,0	-103,2
z toho:						
EÚ	59,1	48,9	+34,8	59,9	49,8	+10,2
CEFTA ¹	30,2	21,4	+38,9	30,0	22,5	+22,5
z toho:						
ČR	17,4	14,7	+8,5	16,6	15,1	-6,0
CEFTA bez ČR	12,8	6,7	+30,4	14,4	7,4	+28,5
Rusko	0,9	17,0	-95,7	1,0	14,8	-99,1

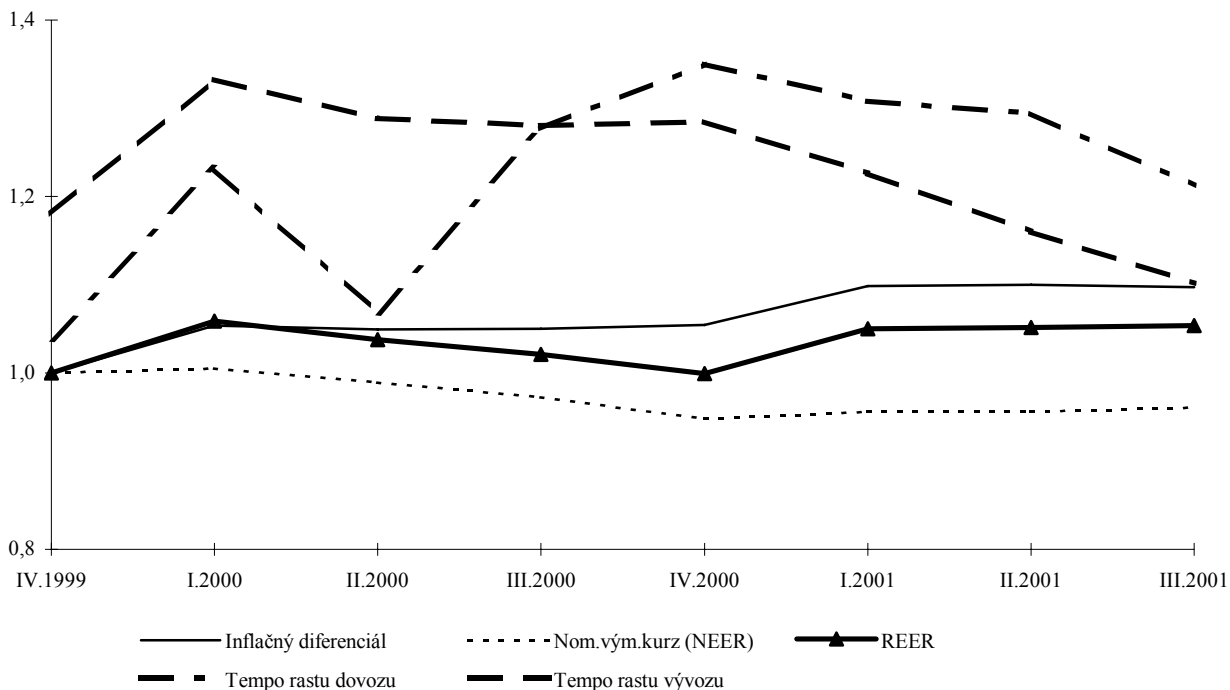
¹ Bulharsko, ČR, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovinsko.

Prameň: Zahraničný obchod v SR, 2000-2001; internetová stránka ŠÚ SR.

Ako vyplýva z tab. 13, teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Slovenska je už dlhodobejšie ustálená. Aj v r. 2001 smerovalo 91,5 % vývozu do krajín OECD a dovoz z týchto krajín predstavoval až 77,5 %. Rozhodujúci podiel v dovoze i vývoze patrí

krajinám EÚ (ich podiel na celkovom obrate bol cca 55 %), najmä Nemecku, Rakúsku, Taliansku a Francúzsku.

G r a f 7
Vývoj reálneho efektívneho kurzu v SR ¹

¹ REER bol vypočítaný na základe štvrtročných priemerných hodnôt. Nominálny efektívny kurz sa zisťoval ako vážený priemer podľa štruktúry mien (EUR, GBP, USD) v zahraničnom obchode SR. Zahraničná inflácia sa stanovila ako vážený priemer indexu spotrebiteľských cien hlavných obchodných partnerov podľa podielu vývozu.

Prameň: Ekonomický monitor stavu hospodárstva SR 11/1 2001; OECD Economic Outlook, No. 69 2001/1; Menový prehľad NBS, november 2001.

S krajinami CEFTA sa napriek rýchlejšiemu rastu dovozu ako vývozu (index 127,1 oproti 110,6) dosiahol bilančný prebytok 22,5 mld Sk, i keď tento bol oproti minulému roku o 16,4 mld Sk nižší. Rast vývozu predbehol rast dovozu iba v prípade Rumunska. Najvýznamnejší nárast dovozu bol z Maďarska. Z krajín CEFTA má v zahraničnom obchode SR dominantné postavenie stále Česká republika, aj keď jej podiel na dovoze i vývoze stále klesá. Tempo rastu dovozu z ČR v r. 2001 bolo 6 krát vyššie než tempo rastu vývozu. To sa aj prejavilo v zmene prebytku na deficit vo výške 6 mld Sk. Na obchodnom deficite s Českom sa podieľa najmä pokles vývozu papiera, kartónu a lepeniek, organických chemických výrobkov a plochých valcovaných výrobkov zo železa a ocele a na druhej strane nárast dovozu osobných automobilov, ich častí

a príslušenstva, súčastí železničných a električkových vozidiel, čierneho uhlia, rafinérskych produktov, pšenice a raži. S ostatnými krajinami CEFTA dosiahlo Slovensko pozitívnu bilanciu obchodu.

V obchode s Ruskom sa v r. 2001 ďalej zvýšilo pasívne saldo a predstavovalo až 96 % celkového deficitu obchodnej bilancie SR. Zvýšenie spôsobil najmä nepriaznivý kurz koruny voči US doláru, ktorým Slovensko platí dovoz nerastných palív.

8. Finančná a menová politika

Finančná a menová politika aj v roku 2001 mala zámer pokračovať v stabilizácii finančného hospodárenia štátu a konsolidácii meny. Skutočné výsledky v r. 2001 však prispeli k splneniu týchto cieľov len čiastočne.

8.1 Finančná a rozpočtová politika

Predbežné výsledky hospodárenia štátneho rozpočtu SR nasvedčujú, že sa podarilo zabezpečiť jeho predpokladaný schodok vyjadrený v zákone o ŠR (tab. 14).

T a b u l' k a 14

	Skutočnosť 1999	Skutočnosť 2000	Zákon o ŠR 2001	Skutočnosť 2001 ¹	Rozdiel v mld Sk
Deficit ŠR vrátane nákladov na reštrukturalizáciu (v mld Sk)	14,8	27,6	47,0	44,4	-2,6
Podiel na HDP (v %)	1,82	3,11	4,86	4,59	.
Deficit ŠR bez nákladov na reštrukturalizáciu (v mld Sk)	14,8	19,1	37,2	36,4	-0,8
Podiel na HDP (v %)	1,82	2,15	3,85	3,86	.

¹Predbežné výsledky.

Ani bez neopakovateľných nákladov na reštrukturalizáciu bánk záporné saldo ŠR ešte nedosiahlo hranicu konvergenčného kritéria, ktorá predstavuje 3 % z HDP. O vývoji štruktúry príjmov a výdavkov ŠR hovorí tab. 15.

T a b u ľ k a 15

Vývoj príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu v rokoch 1997-2001¹

	Skutočnosť v mld Sk					Plnenie rozpočtu 2001 v %	Index 2001/2000 v %
	1997	1998	1999	2000	2001 ²		
Celkové príjmy	175,8	177,8	216,7	213,5	205,4	113,7	96,2
z toho:							
A. Daňové príjmy	145,5	153,0	160,4	173,8	165,1	104,4	95,0
v tom:							
- Dane z príjmov, zisku a kapitálového majetku	54,9	61,7	62,3	60,0	57,5	97,9	95,8
- Dane na tovary a služby	76,8	78,3	84,1	99,0	102,0	108,8	103,0
- Dane z medzinárodného obchodu a transakcií	12,8	11,6	12,5	13,1	3,9	96,1	29,8
v tom: clá	5,3	5,2	3,9	3,7	3,6	91,0	96,4
dovozná prirážka	7,5	6,4	8,4	9,7	0,3	.	.
B. Nedaňové príjmy	14,1	12,9	41,7	19,9	24,8	116,3	124,6
C. Granty a transfery	.	.	.	18,4	13,7	.	74,3
Celkové výdavky	192,8	197,0	231,4	241,1	249,7	114,7	103,6
z toho:							
A. Bežné výdavky	154,1	170,6	182,6	203,5	213,3	105,8	104,8
B. Kapitálové výdavky	34,2	24,1	21,0	25,4	27,5	178,6	108,4
C. Účasť na majetku a úveru	4,5	2,3	27,8	12,2	8,9	.	73,1
Prebytok (+),schodok (-)	-17,0	-19,2	-14,8	-27,6	-44,4	119,3	160,9

¹ Údaje Ministerstva financií SR.² Údaje za rok 2001 sú predbežné až do schválenia „Štátneho záverečného účtu za rok 2001“ v Národnej rade SR.

Celkové rozpočtové príjmy dosiahli v r. 2001 205,4 mld Sk a prekročili schválený rozpočet o 13,7 %. Rozpočtové výdavky v tomto období dosiahli objem 249,7 mld. Sk, čo znamenalo prekročenie schváleného rozpočtu o 14,7 %. Daňové príjmy síce dosiahli 104,4 % z očakávaných, ale oproti predchádzajúcemu roku boli nižšie o 5,0 %. Zrušením dovoznej prirážky v roku 2001 vypadla z daňových príjmov suma 9,1 mld Sk, čo nebolo nahradené inými daňovými príjmami a zodpovedá v podstate poklesu daňových príjmov v roku 2001 v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi.

Úpravy daňového zaťaženia, najmä zníženie sadzby dane z príjmov právnických osôb zo 40 % na 29 % sa zatiaľ prejavilo v znížení výnosu z tejto dane v r. 2001 oproti r. 2000 o 4,9 mld Sk. Určitý nárast sa zaznamenal u daní za tovary a služby (o 3 %) v dôsledku zvýšenia výnosov dane z pridanej hodnoty.

Snaha o zabezpečenie rovnováhy rozpočtovaného vývoja príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu, dominujúca v rozpočtovej politike aj v roku 2001, ovplyvňovala aj pretrvávajúce problémy v školstve, zdravotníctve, vede a výskume i v sociálnej oblasti; tým sa ich riešenie odložilo do budúcich rokov. Opatreniami na zvýšenie dávok sociál-

nej pomoci a sociálnych dávok vo výške 3,1 mld Sk a oddľžením krajských úradov (1,3 mld Sk) sa riešila len časť akumulovaných problémov v uvedených oblastiach.

Z celkových výdavkov ŠR vo výške 249,7 mld Sk na čerpanie bežných výdavkov pripadalo 213,3 mld Sk (105,8 % ich schváleného rozpočtu). Realizácia záruk vlády SR a náklady na reštrukturalizáciu bankového sektora zaťažili v roku 2001 ŠR sumou 8,9 mld Sk (v roku 2000 12,6 mld Sk). Tieto náklady, najmä výdavky na ozdravenie bánk sa zatiaľ neprejavili výraznejšie v oživení úverovej činnosti bánk, v ich aktívnejšej podpore podnikového sektora, vrátane ich príspevku k rýchlejšiemu rozvíjaniu malého a stredného podnikania.

8. 2 Menová politika

Menový program pre rok 2001 vychádzal z celkove pozitívnych výsledkov ekonomického a menového vývoja dosiahnutého v roku 2000. Predpokladalo sa v ňom, že bude ďalej pokračovať stabilizácia cien strategických surovín a spevnenie kurzu slovenskej koruny. Pre menovú politiku dôležitým faktorom pokračujúcej stabilizácie meny mal byť vyšší prílev zahraničných zdrojov, najmä priamych investícií a udržanie predpokladaného deficitu ŠR. Niektoré zmeny týchto predpokladov, predovšetkým vo vývoji vonkajších ekonomických vzťahov, boli premietnuté v priebehu roka do konkretizácie menového programu.

Stabilizačný charakter menovej politiky pre rok 2001 sa odrážal v základných menových indikátoroch. Zhodnotenie ich skutočnej úrovne dosiahnutej v roku 2001 nasvedčuje, že i pri dosiahnutí niektorých pozitívnych výsledkov stabilizácia menového vývoja a nevyhnutná aktivizácia bankového sektora sa stretávajú s vážnymi problémami. Predovšetkým možno poukázať na pozitívny vývoj inflácie, keď jej medziročná miera dosiahla 6,5 %; z toho jadrová inflácia 3,2 %. Na tomto výsledku sa podieľal tak pokles cien hlavných dovozných komodít (benzín, ropa), ako aj priaznivý vývoj kurzu Sk. Pozitívny vývoj menovej stabilizácie bol podporený aj udržaním predpokladanej výšky deficitu štátneho rozpočtu a prírastku čistých úverov vlády SR.

Nárast peňažnej zásoby M2 o 11,9 % bol nižší, než sa predpokladalo (+12,5 %). V medziročnom porovnaní došlo koncom roka k určitému zvýšeniu prírastku

vkladov ako u podnikov, tak aj u obyvateľstva. Korunové vklady, ktoré sú tiež súčasťou M2 sa medziročne zvýšili o 10,5 %, z čoho vklady obyvateľstva o 6,7 % a vklady podnikov o 18,6 %. (Pozri tab. 16)

V dynamike rastu bankových úverov podnikom a obyvateľstvu v Sk došlo v roku 2001 oproti minulému roku k spomaleniu, keď ich celkový objem sa zvýšil o 5,3 % (v roku 2000 o 5,6 %). I keď nárast korunových úverov obyvateľstvu sa spomalil, naďalej predstihoval tempo zvyšovania úverov podnikom. Úvery v cudzej mene sa zvýšili o 8,4 %. Pomalší rast bankových úverov podnikom by skôr potvrdzoval pretrvávajúci útlm prístupu k úverovaniu podnikov, najmä malých a stredných, a teda, že reštrukturalizácia bánk sa zatiaľ neprejavila výraznejšie v účasti bankového sektora pri rozvíjaní podnikov a riešení regionálnych problémov. Uskutočnenie viacerých operácií a vznik niektorých skutočností, ktoré ovplyvnili v rr. 2000-2001 štatisticky vykazovaný objem úverov podnikom a obyvateľstvu pritom neumožňujú dlhodobjšiu analýzu a zhodnotenie časových radov.

T a b u ľ k a 16

Vývoj vkladov (v mld Sk) a priemernej úrokovej miery (v %) v roku 2001

	Stav v roku				
	1997	1998	1999	2000	2001
Vklady v Sk	396,4	386,9	424,7	505,6	554,7
z toho obyvateľstvo	226,7	253,1	286,7	304,8	324,7
Vklady v cudzej mene (prepočítané v Sk)	49,3	72,9	80,2	99,2	110,8
Vklady spolu	445,7	459,8	504,8	604,9	665,6
Úroky z čerpaných úverov spolu	20,92	18,62	12,55	10,95	10,78
z toho: podnikatelia	21,25	22,14	12,58	11,07	10,78
verejný sektor	21,30	22,06	19,55	11,23	9,79
súkromný sektor	21,19	22,22	19,62	13,13	12,78
obyvateľstvo	10,18	9,39	8,03	8,83	10,69

Menová politika NBS aj v roku 2001 bola orientovaná na dlhodobú stabilizáciu a znižovanie úrokových mier. Podľa predbežných údajov skutočne dosiahnuté výsledky nasvedčujú, že naďalej pokračoval pokles úrokových mier z čerpaných úverov. Súčasne však tiež pokračovalo znižovanie úrokových mier z korunových vkladov, ktoré klesli z 5,57 % koncom roka 2000 na 4,94 % koncom roka 2001, pri väčšej relatívnej stabilite strednodobých a dlhodobých vkladov. Pretrvávajúci rozdiel medzi úrokovou mierou

z vkladov a mierou inflácie (6,5 %) vyvolával nepriaznivú odozvu u vkladateľov, čo by sa mohlo prejaviť v budúcnosti v negatívnych menových dôsledkoch, v poklese záujmu vkladateľov o sporenie v peňažných ústavoch, v raste cien nehnuteľností a zvýšení dopytu po cudzích valutách.

9. Výhľad na rok 2002

Odhaľovanie hlavných smerov vývoja slovenského hospodárstva v r. 2002 vychádza z posúdenia ich nadväznosti na výsledky fungovania hospodárstva SR v predchádzajúcom roku. Ide pritom o zhodnotenie stálosti, resp. zmien v pôsobení faktorov určujúcich vývoj jednotlivých súčastí celkového dopytu a tiež o zistenie produkčnej (konkurenčnej) schopnosti reagovať na dopyt očakávaný v r. 2002.

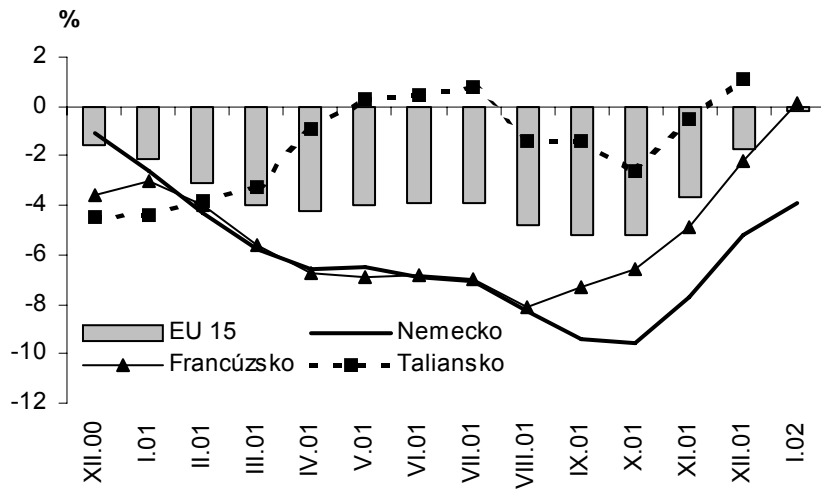
Stav konjunktúry vo svetovom hospodárstve, jeho vplyv na formovanie vývozu a dovozu

Dramatické zhoršenie vývoja exportu výrobkov a služieb (a zhoršenie výsledku čistého exportu) ku koncu r. 2001 bolo vyvolané aj negatívnym vývojom v svetovej ekonomike. Za predpokladu, že v r. 2002 bude situácia v svetovom hospodárstve mierne priaznivejšia, alebo prinajmenšom nebude horšia ako v r. 2001, možno očakávať spomalenie rastu deficitu čistého exportu. Prognózy svetového hospodárstva pripúšťajú možnosť oživenia ekonomickej aktivity vo vyspelých krajinách skôr v druhom polroku 2002. Vo vývoji leading indikátora OECD¹⁰, ktorý s pol- až trištvrtoročným predstihom predznamenáva inflexné body v ekonomickej aktivite, došlo k pozitívnej zmene v októbri 2001 (graf 8). Na základe existujúcich znalostí o vzťahu tohto indikátora a reálneho ekonomického vývoja možno predpovedať pozitívny obrat v ekonomickej aktivite krajín OECD od letných mesiacov r. 2002.

¹⁰ Indikátor OECD CLI je skonštruovaný na poskytovanie včasných signálov o bodoch obratu (vrcholy a dná) medzi expanziami a spomaleniami ekonomickej aktivity. Je skonštruovaný tak, že sa hodnota vybraných ukazovateľov v príslušnom mesiaci m dáva do pomeru s ich priemernou hodnotou za obdobie $m-12$ až $m-1$. Podľa skúseností body obratu vo vývoji HDP sa vyskytnú v priemere asi 9 mesiacov po tom, ako tento indikátor zmenu naznačí.

G r a f 8

Leading indicator OECD CLI vo vybraných krajinách EU (percentuálne zmeny)

Poznámka: vybrané sú krajiny s relatívne veľkým významom pre slovenský export.

Prameň: OECD.

Graf 9 naznačuje súvislosti medzi dynamikou ekonomickej aktivity v krajinách EÚ a dynamikou vývozu výrobkov zo Slovenska v období posledných dvoch rokov. Na jeho základe sa ponúka poznatok, že cyklus vývoja exportu výrobkov zo SR v posledných dvoch rokoch so štvrťročným meškaním takmer kopíroval cyklus vývoja HDP v EÚ. Prípadné zlepšenie dynamiky hospodárskej aktivity v štátoch EÚ od leta 2002 by sa preto s najväčšou pravdepodobnosťou prejavilo vo zvýšení tempa rastu exportu zo SR ešte o niekoľko mesiacov neskôr (zrejme v 4. štvrťroku 2002).

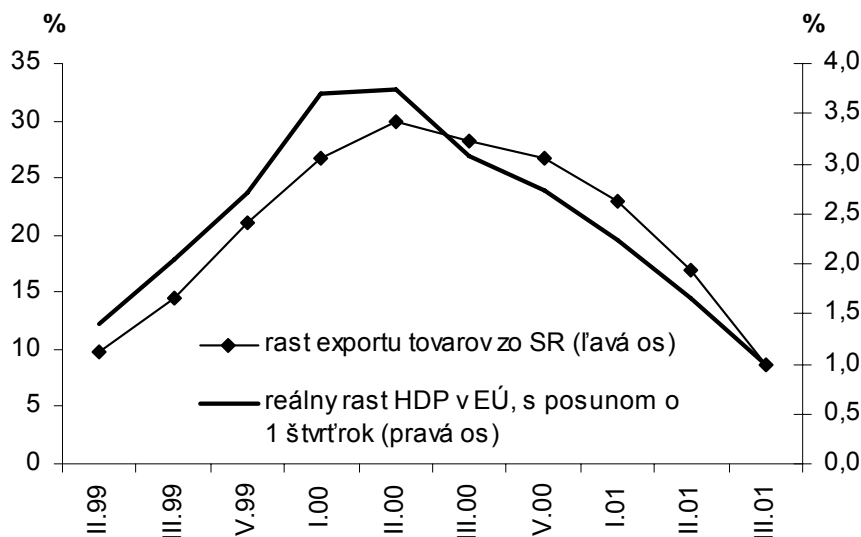
Vývoj dovozov bude súvisieť s pokračovaním rastu zložiek domáceho dopytu (pozri ďalej). Nedostatočná reštrukturalizácia ponukovej stany hospodárstva naďalej zakladá vysokú dovoznú náročnosť domáceho dopytu aj exportu. Je jedným z faktorov čo spôsobujú, že tempo reálneho rastu dovozu výrobkov a služieb (okolo 8,5%) bude naďalej vyššie ako rast ich vývozu (približne 7,5%). Výsledky čistého exportu tovarov a služieb budú s najväčšou pravdepodobnosťou mierne horšie ako v r. 2001. Podiel čistého exportu na HDP by mohol v stálych cenách dosiahnuť -5,2%. V bežných cenách možno očakávať jeho hodnotu blízku úrovni -9% až -10% HDP.

Spomalenie nárastu negatívneho salda čistého exportu výrobkov a služieb (vyjadreného v stálych cenách) znamená obmedzenie negatívneho vplyvu čistého exportu

na vývoj reálneho HDP z -4,1 percentuálnych bodov v r. 2001 na -1,2 percentuálneho bodu v r. 2002.

G r a f 9

Vývoj ekonomickej aktivity v EÚ a exportu tovaru zo SR¹ (medziročný rast v %)

¹ Trojročné kľzavé priemery, rast HDP v EÚ je posunutý o jedno obdobie (oneskorený).

Prameň: OECD a Štatistický úrad SR.

Zahraničné zdroje získavané v privatizačnom procese budú zrejme brániť tomu, aby sa v dôsledku vonkajšej nerovnováhy znehodnotila domáca mena. Privatizačné príjmy tak dočasne pôsobia ako určitý kurzový vankúš. Ak by však naďalej pretrvával (alebo sa prehĺboval) nepriaznivý vývoj vo vonkajšej rovnováhe a zároveň by sa obmedzili príjmy zo zahraničia (čo závisí pri nízkych „greenfield“ investíciách hlavne od ďalšieho osudu privatizácie), mohlo by dôjsť k tlaku na znehodnotenie meny. Tieto impulzy by mohli byť zosilnené predvolebnou, alebo povolebnou politickou nestabilitou. Prípadná kurzová zmena by sa však na zmenách v reálnom vývoji exportu a importu prejavila pravdepodobne až v nasledujúcom roku aj pre vplyv rozsiahlych devízových príjmov z privatizácie na platobnú bilanciu.

Vývoj domáceho dopytu a jeho súčastí

Na vývoj domáceho dopytu bude v roku 2002 pôsobiť kombinácia faktorov pozostávajúca z vplyvu vonkajšieho dopytu a hospodárskej politiky vlády. Tlak recesie vo svetovom hospodárstve na hospodárske aktivity SR, s ktorým sa počíta až do jesene r. 2002 zníži celoročný nárast vývozu na uvedených 7,5 %. Aj takéto tempo rastu vývozu však zabezpečuje priestor na zvyšovanie domáceho dopytu.¹¹

Vplyv hospodárskej politiky na vývoj domáceho dopytu bude viacsmerový. V poslednom roku politického cyklu uplatní vláda svoj vplyv na rast nominálnych dôchodkov vo verejnom sektore a pravdepodobne aj na rýchlejšiu rast sociálnych dôchodkov. Dočasným prerušením úprav regulovaných cien (a príslušným znížením miery inflácie) prispeje k rastu reálnych dôchodkov obyvateľstva a reálnej spotreby domácností.

Uvoľňovanie dôchodkovej a fiškálnej vládnej politiky nebude ovšem v r. 2002 také bezproblémové a jednoznačné ako sa to očakávalo na jeseň predchádzajúceho roka. Najmä dôsledky recesie vo svetovom hospodárstve na prudký nárast deficitu zahranično-obchodnej bilancie a odôvodnené obavy z toho, že deficit verejných financií v r. 2002 značne prekročí úroveň prijatú v schválenom rozpočte, nútia vládu k revízii, resp. k znižovaniu jej pôvodného výdavkového programu. Možnosti rastu domáceho a najmä spotrebného dopytu sa týmito korektúrami vládnych zámerov síce obmedzujú, ale v zmenšenom rozsahu predsa len zachovávajú. Najmä preto, že tlak predvolebnej situácie na vládu bude predsa len silnejší než jej ochota k fiškálnej reštrikcii.

Vzhľadom na premietnutie uvedených okolností do prognózy bežných príjmov a bežných výdavkov domácností i do výhľadu ich úspor¹² predpokladáme, že konečná spotreba domácností v bežných cenách sa v r. 2002 zvýši o 7,9 % (oproti jej nárastu o 10,2 % v r. 2001). Ak sa úmerne poklesom inflácie (meranej ICP) v r. 2002 oproti r. 2001 zníži deflátor spotreby domácností z 5,7 % na 4,0 %, tak v r. 2002 možno očakávať reálny rast spotreby domácností o 3,8 %. Podľa predpokladov obsiahnutých v štátnom rozpočte a zámerov smerujúcich k sprísneniu finančnej politiky rátame vo

¹¹ V krajinách EÚ-15 sa priemerné ročné tempo rastu reálneho exportu tovarov a služieb a reálneho domáceho dopytu rovnalo v 80. rokoch 4,7 %; resp. 2,3 %; v 90. rokoch 6,0 %; resp. 1,9 %.

¹² S poklesom miery inflácie spájame obnovenie reálnej úrokovej miery z vkladov ako stimulu na zastavenie úbytku úspor obyvateľstva.

výhľade tvorby HDP v r. 2002 s rastom spotreby štátu v bežných cenách o 9,0 % (oproti 10,3 % v r. 2001) a s jej reálnym rastom o 4,8 % (oproti 5,2 % v r. 2001).

Tempo rastu tvorby hrubého fixného kapitálu v r. 2001 dosiahlo vysokú hodnotu v dôsledku očakávaní, ktoré v r. 2000 vyvolali vysokú investičnú vlnu spojenú s dokončovaním nových kapacít v 1.-3. Q 2001. Tempo rastu THFK sa už vo 4. Q 2001 podstatne znížilo a na ešte nižšej úrovni sa bude nachádzať v r. 2002. Očakávame, že sa bude rovnať v bežných cenách 7,5 % a v stálych cenách 5,4 %.

Pomerne vysoké tempo rastu domáceho dopytu (o 4,5 % v stálych cenách) bude aj v r. 2002 bázou pre zvyšovanie dovozu tempom, ktoré sa predpokladá v časti venovanej prognóze vzťahu medzi vývozom a dovozom. Vývoj domáceho dopytu tak podporí vplyv recesie vo svetovom hospodárstve na nepriaznivý vývoj obchodnej bilancie a bežného účtu platobnej bilancie aj v r. 2002.

Predikcia vývoja ponuky

Možnosti vývoja ponuky sú vo veľkej miere dané rozširovaním kapacít, resp. rozsahom investícií do hospodárstva v predchádzajúcom období. Vzhľadom na veľkú otvorenosť slovenskej ekonomiky si uvedené vzťahy aj v jeho nadväznosti na export všimajú informácie v tab.17.

T a b u ľ k a 17

Vývoj a rozloženie produkčných, vývozných a investičných (na tvorbu hrubého fixného kapitálu zameraných) aktivít v priemysle v r. 2001¹

Segment odvetví s indexom THFK 2001 (2000=100) ²	Index 2001 (2000=100)			Podiel v r. 2001 v % na			Relácie medzi účasťou segmentov na THFK, pridanej hodnote a exporte		
	THFK	PH	export	THFK	PH	exporte	THFK, 4:5	pridanej hodnote, 4:6	exporte, 6:5
	1	2	3	4	5	6			
do 100 %	77,4	108,5	113,8	13,1	22,4	25,4	0,58	0,52	1,13
101 - 125 %	120,3	102,0	120,9	52,9	46,8	32,6	1,13	1,62	0,70
nad 125 %	188,5	114,2	113,4	34,0	30,8	42,1	1,10	1,24	1,37
Segmenty spolu	126,7	107,0	115,8	100,0	100,0	100,0	.	.	.

¹ 1. - 3. Q v bežných cenách.

² Do 1. segmentu (s indexom THFK do 100 %) sa zaradili: ťažba nerastných surovín, výroba chemikálií chemických výrobkov a vlákien, výroba strojov a zariadení i. n., textilná a odevná výroba, spracovanie dreva a výrobky z dreva. V 2. segmente (s indexom THFK 101 – 125 %) je výroba potravín, nápojov a spracovanie tabaku, výroba inde neklasifikovaná, výroba a rozvod elektriny, plynu a vody, výroba kovov kovových výrobkov, výroba elektrických a optických zariadení. V 3. segmente (s indexom THFK nad 125 %) je spracovanie kože a výroba kožených výrobkov, výroba celulózy, papiera, vydavateľstvá a tlač, výroba koksu. rafinovaných ropných produktov a jadrových palív, výroba výrobkov z gumy a plastov, výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov a výroba dopravných prostriedkov a zariadení.

V rámci celkového výrazného nárastu THFK v r. 2001 (v b. c. o 26,7 %, v s. c. o 21,8 %) boli jeho hodnoty v jednotlivých odvetviach (v 1.-3. Q, pozri 1.stĺpec tab. 17) veľmi odlišné. Najrýchlejším tempom rástla THFK v odvetviach s výrazným podielom na exporte. A pritom (to je skryté v agregovaných údajoch segmentu odvetví s najvyššou hodnotou indexu THFK) vo výrobe dopravných prostriedkov (odvetvie s najrozsiahlejšími investičnými aktivitami v spracovateľskom priemysle) má THFK v r. 2001 prinášať efekty v tvorbe pridanej hodnoty a v exporte až od r. 2002.

O úsilí podnikov rozširovať a skvalitniť svoje produkčné možnosti svedčí, napriek nepriaznivému dopadu na zahraničnoobchodnú bilanciu, aj rast dovozu v roku 2001. Možno konštatovať, že prírastok dovozu v roku 2001 bol spôsobený predovšetkým nárastom dovozu priemyselne spracovaných tovarov, ktoré sa z veľkej časti použili na investície (zhruba 40 %), sčasti smerovali do výrobnjej spotreby a, samozrejme, čiastočne aj do spotreby. V každom prípade by mal dovoz kvalitných priemyselne spracovaných tovarov viesť k pozitívnym efektom, kým rast dovozu primárnych energetických zdrojov (a najmä rast ich cien) ekonomickú aktivitu skôr sťažuje. Zmeny v štruktúre prírastkov dovozu v rokoch 1997-2001 z týchto hľadísk charakterizujú informácie v tab. 18.

T a b u ľ k a 18
Prírastky dovozu SR v rokoch 1997-2001

	Prírastky dovozu v mld Sk					Podiely na prírastku dovozu v %				
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
Dovoz spolu	57	64	12	122	123	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
SITC 0 - 4 a 9	8	-9	12	50	16	14,2	-13,7	96,5	41,2	13,2
z toho nerastné palivá	5	-11	11	43	5	8,5	-17,7	87,6	35,0	4,3
SITC 5-8	49	73	0	72	107	85,8	113,7	3,5	58,8	86,8
z toho stroje a zariadenia	20	23	2	18	40	34,7	36,0	14,6	15,1	32,7
dopravné prostriedky	4	19	-8	15	18	6,2	29,0	-62,0	12,5	14,4
z toho osobné automobily	-8	5	-4	1	9	-14,5	7,7	-29,4	0,6	6,9

Vývoj v roku 2001 vytvoril teda relatívne dobré východiskové predpoklady na zvyšovanie výroby tovarov a služieb v roku 2002. V prvej polovici roka však zrejme rast ponuky bude naďalej tlmiť nedostatočný vonkajší dopyt.¹³ Predpokladáme však, že

¹³ Menej priaznivý vývoj produkcie v tomto období potvrdzujú aj výsledky konjunkturálneho prieskumu ŠÚ SR. Podľa nich rast produkcie v najbližších troch mesiacoch očakáva 34 % priemyselných podnikov, pokles 9 % (v rovnakom období 2001 tento pomer bol 50 % ku 8 %). Výrazný je rozdiel medzi rokom 2000 a 2001 pri porovnaní konjunkturálneho salda podľa sezónne očistených údajov: +34 v roku 2001 a +14 v roku 2002.

v druhom polroku 2002 sa situácia na zahraničných trhoch pre slovenských výrobcov podstatne zlepšila a že sa obnoví plné využitie exportných kapacít podnikov.

Po zvážení trendov vo vonkajšom a domácom ekonomickom prostredí predpokladáme, že pridaná hodnota by mohla v roku 2002 vzrásť o 3,8 %. Jej rast očakávame vo všetkých odvetviach: v pôdohospodárstve o 3 %, v priemysle o 3,6 % (za predpokladu, že sa pridaná hodnota vo výrobe a rozvoje elektriny, plynu a vody po dvoch rokoch poklesu nebude ďalej znižovať), v stavebníctve o 2,7 % a v sektore služieb o 4,1 %. V spracovateľskom priemysle očakávame v roku 2002 nižší rast pridanej hodnoty ako v roku 2001 (4,0 % oproti 5,5 % v roku 2001). Rast HDP sa bude od rastu pridanej hodnoty odchyľovať v závislosti od vývoja vo výbere DPH, spotrebných daní a daní zo zahraničného obchodu. Ak v uvedenej oblasti nedôjde k zmenám, tak očakávaný rast pridanej hodnoty môže zabezpečiť rast HDP na úrovni 3,5 %.

Celkový vývoj hospodárstva

Zhrnutie predchádzajúcich zistení o možnom vývoji dopytovej i ponukovej stránky slovenskej ekonomiky vedie k predikcii obsiahnutej v tab. 19.

T a b u ľ k a 19

Prognóza vývoja výkonnosti hospodárstva SR v r. 2002¹

	V mld Sk		Index 2002 2001=100	Podiel z HDP v %	
	2001	2002		2001	2002
Spotreba domácností ²	339,2	352,1	103,8	49,5	50,1
Spotreba štátu	135,0	141,5	104,8	19,7	20,1
Tvorba hrubého kapitálu ³	239,4	252,3	105,4	35,0	35,8
Domáci dopyt	713,6	745,9	104,5	104,2	106,0
Vývoz výrobkov a služieb	552,8	594,3	107,5	.	.
Dovoz výrobkov a služieb	581,5	636,7	109,5	.	.
Čistý vývoz výrobkov a služieb	-28,7	-37,0	.	-4,2	-5,2
Hrubý domáci produkt ⁴	684,9	708,9	3,5	100,0	100,0
Spotreba	474,2	708,9	104,1	69,2	70,2
Hrubé úspory	210,7	209,9	99,6	30,8	29,8

¹ V stálych cenách.

² Vr. spotreby neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam.

³ Za predpokladu, že sa stav zásob zmení proporcionálne k zmene v tvorbe hrubého fixného kapitálu.

⁴ Bez štatistickej diskrepancie (v r. 2001=4,8 mld Sk), ktorá je rozdielom medzi HDP zisteným ŠÚ SR a súčtom hlavných zložiek použitia HDP.

Zhrnutie vplyvu faktorov pôsobiacich v r. 2002 na slovenskú ekonomiku vedie k záveru o miernom zrýchlení tempa hospodárskeho rastu. Nárast prírastku HDP z 3,3 % dosiahnutých v r. 2001 na 3,5 % očakávaných v r. 2002 (v stálych cenách) sa dosiahne napriek zhoršeniu výsledku medzinárodnej výmeny (nárastu zápornej hodnoty čistého vývozu výrobkov a služieb) spojenému s recesným stavom svetového hospodárstva.

Relatívne (v pomere k rastu HDP) vysoké tempo rastu domáceho dopytu predpokladané v r. 2002 sa môže stať rizikovým faktorom vo vývoji slovenského hospodárstva v nasledujúcich rokoch pri splnení dvoch predpokladov. Prvým je zníženie politickej a ekonomickej dôveryhodnosti SR a druhým by bolo predlžovanie poklesu vo svetovej ekonomike za jeho v súčasnosti odhadovaný časový horizont. Druhá z uvedených príčin môže spôsobiť pokles investičných aktivít pod úroveň vzatú do úvahy v predikcii vývoja tvorby hrubého fixného kapitálu. Možnosti budúcich napätí v slovenskom hospodárstve vytvára aj opätovný nárast rozdielu medzi podielom hrubých úspor a podielom tvorby hrubého kapitálu z HDP.

Inflačný dopad administratívnych zásahov do cien, ktoré sa tradične realizujú na začiatku roka bol v januári 2002 podstatne menej výrazný ako na začiatku predchádzajúcich rokov. Tým zároveň dochádza k dočasnému ústupu od stratégie postupného narovnávania niektorých regulovaných cien, čo môže znamenať potrebu výraznejšej úpravy v ďalšom roku. Z dôvodu menšieho rozsahu administratívnych zásahov do cien oproti predchádzajúcemu roku došlo k poklesu medziročnej miery inflácie na 6,2% v januári a na doteraz najnižšiu hodnotu 4,3 % vo februári 2002.

Okrem menšieho rozsahu administratívnych úprav bola dynamika inflácie (hlavne jadrovej) na začiatku roka tlmená aj spomaľujúcim sa rastom cien priemyselných výrobcov, relatívnou stabilitou cien energetických surovín na svetových trhoch a relatívne stabilným vývojom výmenného kurzu koruny voči euro. Tlak na rast inflácie bol vyvolávaný sezónne volatílnymi cenami potravín, hlavne zeleniny. Tento faktor však bude mať pravdepodobne iba dočasný vplyv.

Je pravdepodobné, že ak nedôjde k nepredvídanej zmene faktorov ovplyvňujúcich infláciu, v r. 2002 dosiahne miera inflácie svoju zatiaľ najnižšiu priemernú hodnotu na úrovni okolo 4,5%.

Kým v rr. 1999 až 2001 došlo vždy na začiatku roka k výraznému medziročnému zvýšeniu miery nezamestnanosti, na začiatku r. 2002 sa miera nezamestnanosti výraznejšie nelíšila (evidovaná nezamestnanosť 19,7 % v januári) od úrovne dosiahnutej v rovnakom období predchádzajúceho roka. V r. 2002 možno počítať s pokračovaním trendu mierneho rastu počtu zamestnaných. Vplyv demografického faktora, ktorý v období 1999 až 2001 komplikoval situáciu na trhu práce, by mal slabnúť. Možno preto očakávať, že v r. 2002 sa už zastaví rast miery nezamestnanosti a jej priemerná ročná úroveň dosiahne asi 18,8 % -19,0 %.

10. Prehľad vybraných legislatívnych a hospodársko-politických opatrení

Legislatívna a hospodársko-politická aktivita vlády a parlamentu sa v roku 2001 plne sústredila na prípravu Slovenska na vstup do EÚ. Spomedzi celého radu významných legislatívnych aktov zameraných na zblížovanie právneho systému SR a EÚ osobitné miesto má schválenie novely Ústavy SR, ktorou sa vytvoril potrebný ústavný priestor na prípadný vstup SR do medzinárodnej organizácie. V roku 2002 bude proces prijímania európskej legislatívy kulminovať. S cieľom urýchliť tento proces parlament schválil zákon, podľa ktorého bude môcť vláda v stanovených oblastiach vydávať aproximačné nariadenia a o týchto nariadeniach parlament iba informovať.

Zaradenie SR do skupiny 10 krajín, o ktorých sa – na základe správy Európskej komisie odsúhlasenej na summite v decembri 2001 – predpokladá, že do konca roka 2002 úspešne ukončia rokovania s EÚ je nepochybne pozitívnym výsledkom tohto úsilia. Isté problémy, aj keď nie s dosahom na celkové hodnotenie Slovenska, spôsobili pochybnosti o transparentnom využívaní prostriedkov z európskych fondov. V súčinnosti s prijímaním legislatívy EÚ pokračovali v roku 2001 inštitucionálne a štruktúrne reformy, ktoré posilnili trhový charakter slovenskej ekonomiky a zvýšili dôveru v jej schopnosť vyrovnat' sa s existujúcimi problémami. Prejavilo sa to vo väčšej ochote medzinárodných bankových inštitúcií a strategických investorov vstupovať do reštrukturalizačných procesov, ako aj v zlepšujúcom sa hodnotení Slovenska medzinárodnými ratingovými agentúrami.

Dôležité miesto v reformnom úsilí vlády má naštartovanie procesu decentralizácie verejnej správy a to aj napriek istým kompromisom, ktoré sa v záujme schválenia príslušných zákonov v parlamente urobili. Vytvorenie druhého stupňa samosprávy spolu s posilnením právomocí samospráv je významným krokom k posilneniu demokratických princípov v spoločnosti a k decentralizácii politickej moci a verejných financií.

Opatrenia na ozdravenie finančného sektora sa v roku 2001 dostali do záverečnej etapy. Ukončila sa privatizácia viacerých bánk (majoritným vlastníkom Všeobecnej úverovej banky sa stala talianska IntesaBci, Investičnej a rozvojovej banky maďarská OTP Bank, Istrobanky rakúska BAWAG), ako aj Slovenskej poisťovne, ktorej majoritným vlastníkom sa stala nemecká poisťovňa Allianz. Na vstup strategického investora sa pripravuje Poštová banka a ešte stále aj Banka Slovakia. Činnosť ukončili Devín banka (konkurzom) a štátna Konsolidačná banka. Stabilitu finančného sektora a ochranu klientov majú posilniť viaceré schválené alebo pripravené legislatívne zmeny. Ide najmä o novelu zákona o bankách, novelu zákona o ochrane vkladov, novelu zákona o dohľade nad finančným trhom, zákon o cenných papieroch a investičných službách a návrh nového zákona o poisťovníctve.

V roku 2001 sa pokročilo aj v privatizácii veľkých štátnych podnikov v oblasti plynárenstva a energetiky. Ukončený bol predaj 49 % podielu v spoločnosti Transpetrol a v Slovenskom plynárenskom podniku. Na predaj obdobného podielu v troch distribučných energetických závodoch bol vyhlásený tender. Na privatizáciu sú pripravené transformované slovenské elektrárne (v správe štátu zostane iba od nich odčlenená prenosová sústava).

Významným medzníkom v transformácii dopravy je vznik novej Železničnej spoločnosti, a.s., ktorá od 1. 1. 2002 pôsobí ako obchodný subjekt oddelený od dopravnej cesty, ktorá zostane naďalej v správe Železníc SR. Evidentná je snaha urýchliť transformáciu a privatizáciu Slovenskej autobusovej dopravy.

V roku 2001 sa pokračovalo v procese úpravy regulovaných cien. Cena elektrickej energie pre domácnosti sa zvýšila v priemere o 15 %. Cena zemného plynu sa zvýšila pre domácnosti o 20 %, pre podnikateľov maloobdoberateľov o 15 % a o 25 % pre veľkoodberateľov. Cestovné v autobusovej doprave sa zvýšilo v priemere o 20 %, v železničnej doprave o 15 %. Slovenská pošta zvýšila ceny v priemere o 9,9 %. Celkove

bol dopad uvedených zvýšení na rast spotrebiteľských cien v roku 2001 podstatne nižší ako v predchádzajúcich dvoch rokoch. V roku 2002 by malo dôjsť len k miernym úpravám cien, ktoré sa dotknú najmä podnikovej sféry (od 1. 1. 2002 sa zvýšili iba ceny plynu pre veľkoodberateľov o 19,3 %). Definitívnu nápravu deformovaných cien budú musieť zavrieť už nezávislé úrady, na ktoré budú postupne prechádzať kompetencie v oblasti regulácií. Najdôležitejší z nich, Úrad pre reguláciu sieťových odvetví, vznikol v roku 2001 a prevezme reguláciu cien energií od roku 2003.

V roku 2001 sa pokračovalo v znižovaní dane z príjmu právnických osôb (od 1.1.2002 z 29 % na 25 %), znížené boli aj hraničné daňové sadzby pre fyzické osoby (doterajšie rozpätie 12-42 % bolo upravené na 10-38 %). Zásadné zmeny v úrovni odvodov zamestnancov a zamestnávateľov do poisťných fondov, ktoré by znížením ceny práce viedli k predpokladanému zvýšeniu zamestnanosti sa ani v roku 2001 neuskutočnili. Hlavnou prekážkou v tomto smere sú meškajúce reformy v poisťných systémoch a v nimi financovaných verejných službách. Prvým reálnym krokom v tomto smere je schválený harmonogram zvyšovania veku odchodu do dôchodku.

V nadväznosti na mieru inflácie a rast životných nákladov sa od 1.7. 2001 zvýšili sumy životného minima – v prípade jednej plnoletej fyzickej osoby na 3790 Sk, pre ďalšiu spoločne posudzovanú osobu alebo nepľnoleté dieťa na 2650 Sk a nezaopatrené dieťa na 1720 Sk a dôchodky, ktoré sú jediným zdrojom príjmu dôchodcu na minimálne 4169 Sk mesačne. Prídavky na deti a príplatky k nim sa zvýšili v priemere o 40 až 70 Sk. Od 1.10. 2001 sa zvýšili starobné dôchodky o 7 % (ich maximálna suma sa zvýšila zo 7740 Sk na 8282 Sk mesačne). Zároveň sa zvýšila minimálna mzda zo 4400 Sk na 4920 Sk.

Zvýšenie investičnej aktivity by mal podporiť koncom roka 2001 schválený zákon o investičných stimuloch. Tento umožňuje zahraničným i domácim subjektom poskytnúť pri investícii vyššej ako 400 mil. Sk (resp 200 mil. Sk v regiónoch s mierou nezamestnanosti nad 10 %) 10-ročné daňové prázdniny, príspevok na rekvalifikáciu vo výške 10 tis. Sk na pracovníka a podporu pri vytvorení nových pracovných miest. Na základe novely zákona o zamestnanosti sa od 1. 1. 2002 uplatňujú tiež niektoré parciálne opatrenia uľahčujúce nástup nezamestnaných, osobitne absolventov, do zamestnania (náhrada cestovného, príspevok na úhradu mzdy, odpustenie odvodov zamestnávateľa do poisťných fondov).

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA V ROKU 2001

(Štúdia vypracovaná na požiadanie Európskej hospodárskej
komisie OSN)

Autorský kolektív: Ivan Okáli, Herta Gabrielová, Egon Hlavatý, Karol Morvay,
Richard Outrata

Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, Šancová 56,
811 05 Bratislava

Telefón: 42-1-7-52 49 54 80, Fax: 42-1-7- 52 49 51 06
E-mail: ekonom1@progeko.savba.sk